

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ**

**КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ  
РОБОТИ**

**Кваліфікаційна робота  
магістра**

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ  
МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ  
УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ**

Виконав: магістрант 2-го курсу, групи 8.2812-пуа  
спеціальності 281 «Публічне управління та  
адміністрування»  
освітньо-професійної програми «Публічне  
управління та адміністрування»  
К.О.Олексюк

Керівник: доцент кафедри філософії, публічного  
управління та соціальної роботи,  
к.філос.н., Цапліна І.С.

Рецензент: доцент кафедри філософії, публічного  
управління та соціальної роботи, к.психол.н.,  
доцент, Бойко Г.В.

Запоріжжя – 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет соціології та управління  
Кафедра соціальної філософії та управління  
Рівень вищої освіти магістр  
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»  
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Завідувач кафедри соціальної філософії та  
управління

\_\_\_\_\_ Т.І.Бутченко  
« \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2024 року

**З А В Д А Н Н Я**  
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ

Олексюку Костянтину Олександровичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Вдосконалення публічно-управлінських механізмів  
забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій

керівник роботи Цапліна Ірина Сергіївна, к.філос.н.

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ «01» травня 2023 року № 646-с

2. Строк подання студентом роботи 14 лютого 2024 року

3. Вихідні дані до роботи: Азарова А.О. Публічне управління та адміністрування: навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2019. 181 с. Основи військової психології : навч. посіб. / Г. В. Бондарев, П. П. Круть ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 272 с. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками бойових дій на етапі відновлення: методичний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2023. 283 с

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати стан наукової розробки проблеми вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій. 2. Здійснити уточнення змісту основних понять дослідження: «соціальний захист», «соціальна адаптація», «соціальна реабілітація», «учасник бойових дій». 3. Обґрунтувати основні принципи та методи дослідження, що використовуються у даній роботі. 4. Визначити механізми публічного управління надання послуг учасникам бойових дій в Україні. 5. Проаналізувати функціонування і перспективи вдосконалення сфери соціального захисту ветеранів. 6. Дослідити зарубіжний досвід публічного управління сферою реабілітації учасників бойових дій. 7. Розробити публічно-управлінські механізми забезпечення соціального захисту та реабілітації учасників бойових дій в Україні умовах війни. 8. Проаналізувати упровадження зарубіжних практик вдосконалення публічного управління у сфері соціального захисту і реабілітації учасників бойових дій в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)  
4 рисунки, 3 таблиці.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Цапліна І.С., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	16.05.2023	16.05.2023
Розділ 2	Цапліна І.С., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	28.08.2023	28.08.2023
Розділ 3	Цапліна І.С., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	10.10.2023	10.10.2023

7. Дата видачі завдання 10 травня 2023 року

### КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень – квітень 2023	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2023	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Червень 2023	виконано
4.	I розділ	Червень – серпень 2023	виконано
5.	II розділ	Серпень – жовтень 2023	виконано
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2023	виконано
7.	Систематизація висновків	Листопад – січень 2024	виконано
8.	Нормоконтроль	Листопад – лютий 2024	виконано

Студент \_\_\_\_\_ К.О.Олексюк

Керівник роботи \_\_\_\_\_ І.С.Цапліна

**Нормоконтроль пройдено**

Нормоконтролер \_\_\_\_\_ О.В.Заїка

## РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 100 сторінок, 80 позиції у списку літератури.

### СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ, СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, УЧАСНИКИ БОЙОВИХ ДІЙ

*Метою кваліфікаційної роботи є* теоретичний аналіз та практична розробка вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій у контексті повномасштабного вторгнення рф.

*Об'єкт дослідження* – публічне управління сферою соціальної реабілітації учасників бойових дій в Україні.

*Предмет дослідження* – вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій в Україні у контексті повномасштабного вторгнення рф.

*Методи дослідження:* аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний.

*Гіпотеза:* впровадження інноваційних публічно-управлінських механізмів в систему соціальної реабілітації учасників бойових дій сприятиме підвищенню ефективності та доступності послуг, а також забезпечить більш швидку та індивідуалізовану підтримку осіб, які зазнали впливу воєнних конфліктів.

*Наукова новизна* дослідження полягає у тому, полягає в пропозиції інноваційних публічно-управлінських методів для ефективної соціальної реабілітації учасників бойових дій, з фокусом на індивідуалізації, інтеграції в суспільство та підвищенні доступності послуг.

*Висновки:* 1. Вдосконалення публічно-управлінських механізмів для забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій є важливою складовою сучасної соціальної політики. 2. Забезпечення прозорих та ефективних механізмів управління соціальними процесами є ключовим елементом успішної соціальної реабілітації учасників бойових дій.

## SUMMARY

The qualification work consists of 100 pages, with 80 positions in the bibliography.

SOCIAL PROTECTION, SOCIAL REHABILITATION, SOCIAL ADAPTATION, PARTICIPANTS OF HOSTILITIES

*The aim of the qualifying work* is the theoretical analysis and practical development of improving public management mechanisms for ensuring the social rehabilitation of participants in hostilities in the context of a full-scale invasion by the Russian Federation.

*The object of the research* is public management of the social rehabilitation sphere for combatants in Ukraine.

*The subject of the research* is Improvement of public management mechanisms for ensuring the social rehabilitation of combatants in Ukraine in the context of full-scale aggression by the rf.

*Research methods:* analysis, synthesis, induction, deduction, and structural-functional analysis.

*Hypothesis:* The implementation of innovative public management mechanisms into the system of social rehabilitation for participants in hostilities will contribute to the increase in efficiency and accessibility of services. It will also ensure faster and individualized support for individuals affected by armed conflicts.

*The scientific novelty of the research* lies in proposing innovative public management methods for effective social rehabilitation of participants in hostilities, with a focus on individualization, integration into society, and improving service accessibility.

*Conclusions:* 1. Improving public management mechanisms to ensure the social rehabilitation of participants in hostilities is a crucial component of modern social policy. 2. Ensuring transparent and effective mechanisms for managing social processes is a key element of successful social rehabilitation for participants in hostilities.

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ.....	9
1.1. Стан наукової розробки проблеми вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій.....	9
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальний захист», «соціальна адаптація», «соціальна реабілітація», «учасник бойових дій».....	16
1.3. Принципи та методи дослідження вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій.....	26
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ.....	28
2.1. Механізми публічного управління надання послуг учасникам бойових дій в Україні.....	28
2.2. Аналіз функціонування і перспектив вдосконалення сфери соціального захисту ветеранів .....	36
2.3. Зарубіжний досвід публічного управління сферою реабілітації учасників бойових дій.....	47
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ.....	56
3.1. Розробка публічно-управлінських механізмів забезпечення соціального захисту та реабілітації учасників бойових дій в Україні умовах війни.....	56
3.2. Аналіз упровадження зарубіжних практик вдосконалення публічного управління у сфері соціального захисту і реабілітації учасників бойових дій в Україні.....	71
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	90

## ВСТУП

*Актуальність* аналізу державної політики соціальної реабілітації та психологічної ресоціалізації ветеранів в Україні обумовлена декількома аспектами. В першу чергу, збройний конфлікт в Україні призводить до великої кількості постраждалих серед військовослужбовців та мирного населення. Відтак, держава повинна забезпечити належну реабілітацію ветеранів, надаючи їм доступ до необхідних медичних, психологічних та соціальних послуг.

По-друге, військова служба може суттєво вплинути на психічний стан людини, і відсутність відповідної реабілітації може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу та інших психічних захворювань. Таким чином, держава повинна підтримувати військовослужбовців не лише фізично, але й морально.

По-третє, соціальна реінтеграція воїнів є важливою для їхньої адаптації до суспільного життя після повернення з війни. Це включає в себе допомогу в пошуку роботи, житла та інших необхідних ресурсів. Таким чином, дослідження державної політики соціально-психологічної реабілітації ветеранів в Україні має велике значення для належного забезпечення потреб військовослужбовців.

Раніше прийняті нормативно-правові акти, що діяли в Україні до 24 лютого 2022 року, не можуть враховувати потреб нових ветеранів, розроблені відповідно до потреб та вимог періоду 2014-2021 років. Розвиток цільової групи та типового образу ветерана та його потреб вимагає впровадження соціально-економічних змін, які мають бути враховані у національній ветеранській політиці.

Для оптимізації існуючих програм та розробки нових програм підтримки ветеранів в Україні необхідно детально вивчити та розуміти поточні потреби та проблеми цієї групи. Це підкреслює необхідність глибокого дослідження потреб і досвіду ветеранів, які отримують державну підтримку в контексті збройного конфлікту.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали: положення щодо розробки та реалізації державної політики; наукові праці з соціально-політичних проблем та сучасних підходів до проектування соціального захисту населення.

Викладені ідеї та коментарі були викладені в працях таких дослідників: В. Бакуменка, М. Білинської, Ю. Ковбасюка, Н. Ніжнік, І. Рудкевича, Ю. Сурміної, В. Тертичка, Д. Терещенка та ін.

Практичні інструменти реалізації соціальної політики в контексті соціального захисту населення стали предметом дослідження таких дослідників: Болотіна Н., Васильєва О., Дегтяр А., Кагановська Т., Крутий О., Собченко В., Н. Статівка, О. Шкуропацький та ін. У працях: І. Дацюк, М. Кравченко, В. Кривошей, А. Кириченко, Б. Михайлов визначено концептуальні засади формування державної політики щодо розвитку системи соціального захисту ветеранів та окремі методологічні аспекти її розвитку. реалізації визначено та розкрито.

Різні аспекти державної політики щодо соціально-психологічної реабілітації бійців в Україні розглядають О. Гульбс, О. Кобець, О. Кокун, Н. Агаєв, І. Пішко, Н. Лозінська, В. Остапчук, В. Кривошей.

*Об'єкт дослідження* – публічне управління сферою соціальної реабілітації учасників бойових дій в Україні.

*Предмет дослідження* – вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій в Україні у контексті повномасштабного вторгнення рф.

*Метою кваліфікаційної роботи* є теоретичний аналіз та практична розробка вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій в Україні у контексті повномасштабного вторгнення рф.

Згідно з метою маємо виконати такі *завдання*:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій;
- здійснити уточнення змісту основних понять дослідження: «соціальний захист», «соціальна адаптація», «соціальна реабілітація», «учасник бойових дій»;



- обґрунтувати основні принципи та методи дослідження, що використовуються у даній роботі;
- визначити механізми публічного управління надання послуг учасникам бойових дій в Україні;
- проаналізувати функціонування і перспективи вдосконалення сфери соціального захисту ветеранів;
- дослідити зарубіжний досвід публічного управління сферою реабілітації учасників бойових дій;
- розробити публічно-управлінські механізми забезпечення соціального захисту та реабілітації учасників бойових дій в Україні умовах війни;
- проаналізувати упровадження зарубіжних практик вдосконалення публічного управління у сфері соціального захисту і реабілітації учасників бойових дій в Україні.

*Гіпотеза:* впровадження інноваційних публічно-управлінських механізмів в систему соціальної реабілітації учасників бойових дій сприятиме підвищенню ефективності та доступності послуг, а також забезпечить більш швидку та індивідуалізовану підтримку осіб, які зазнали впливу воєнних конфліктів.

*Наукова новизна* дослідження полягає в пропозиції інноваційних публічно-управлінських методів для ефективною соціальною реабілітації учасників бойових дій, з фокусом на індивідуалізації, інтеграції в суспільство та підвищенні доступності послуг.

*Структура роботи.* Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури.

## РОЗДІЛ 1

### МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

#### **1.1. Стан наукової розробки проблеми вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій**

У зв'язку зі зростанням глобальних конфліктів та військових подій у світі, проблема соціальної реабілітації учасників бойових дій стає актуальною та нагальною. Системи соціальної реабілітації гравців, які пережили воєнні події, вимагають постійного вдосконалення публічно-управлінських механізмів для забезпечення ефективної та гуманної підтримки.

Проблема збереження здоров'я та працездатності осіб, які беруть участь у військових конфліктах із веденням активних бойових дій, в останнє час викликає значний інтерес багатьох дослідників. Питання соціальної адаптації учасників антитерористичної операції розглядаються в працях таких авторів, як А. Горбань, І. Корольова, В. Корольчук, О. Наконечна, І. Пінчук, В. Пономаренко, В. Попова та В. Шевченко. Загальні підходи до організації процесу реабілітації представлені в роботах Л. Вакуленка, Т. Добровольської, І. Мисули, М. Фролової, С. Харченка, Л. Яковлевої та інших [3, с.243].

Психологічні чинники впливу бойових дій на стан особового складу проаналізовані у дослідженнях українських науковців, таких як О. Блінов, О. Бойко, А. Бородій, В. Крайнюк, Є. Литвиновський, О. Макаревич, А. Романишин та інші. Правові аспекти у сфері реабілітації людей з інвалідністю досліджувалися В. Андрєєвим, Я. Безуглою, Н. Болотіною, А. Єгоровим, П. Пилипенком, Л. Шумною та іншими [8, с.300].

Різні аспекти реабілітаційної роботи з військовослужбовцями вивчають як вітчизняні (В. Алещенко, О. Караман, В. Леськов, М. Маслова, Н. Олексюк, Н.

Пономаренко, О. Савченко, В. Турбан, О. Хміляр та ін.), так і зарубіжні дослідники (L. Calhoun, D. Hall, D. Kishbaugh, R. Laufer, R. Skurfield, C. Williams, J. Wilson та ін.) [12].

Проведений аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок, що досвід бойових дій Збройних Сил України визнається не тільки у військовому аспекті, але й впливає на різні сфери діяльності підприємства, що активно співпрацює з учасниками бойових дій. Спеціалізована допомога військовим, які потребують соціальної та психологічної реінтеграції, тепер стає більш якісною та доступною. Активна взаємодія з міжнародним співтовариством сприяє обміну унікальним досвідом та спрямована на вдосконалення можливостей підтримки учасників збройних конфліктів.

Науковий підхід до адаптації військовослужбовців інтерпретується Н. Алаликіною, яка підкреслює, що їх перші кроки у цивільному житті базуються на процесах ресоціалізації та адаптації [14, с. 44].

Соціально-психологічна адаптація визначається як організований та поступовий процес психологічного повернення бійців та їх гармонійної «адаптації» до системи соціальних зв'язків та мирних відносин. Цей процес обов'язковий для всіх учасників бойових дій, щоб уникнути розвитку посттравматичних стресових розладів, розладів адаптації та конфліктів з оточуючими.

Щодо соціально-правового захисту ветеранів, важливо врахувати законодавство України, зокрема Закон «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [28]. Цей закон визначає соціальний захист військовослужбовців як «дію (функцію) держави, спрямовану на створення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод громадян і задоволення громадян. «Матеріальні та духовні потреби військовослужбовців залежно від специфіки їх службової діяльності, статусу в суспільстві та підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі». Це охоплює часткову або тимчасову втрату, втрату

годувальника, безробіття з незалежних від неї обставин, старість та інші випадки, «інші випадки, передбачені законом» [28].

У працях дослідників, таких як Л. Новак-Каляєва, І. Дацюк, Н. Болотіна, О. Щербінін, Л. Цюкало та інших, розглядалися проблеми соціального захисту військовослужбовців Збройних сил України. Особливу увагу приділяли окремим аспектам учасників бойових дій С. Белая, І. Сирота, О. Кондратенко, А. Гриб, А. Кириченко, М. Кравченко, Л. Василенко [8].

Нормативні документи також визначають поняття контролю якості надання соціальних послуг, що включає «постійну або періодичну перевірку діяльності працівників підприємства, що надає соціальні послуги, з метою оцінки поточних результатів, виявлення труднощів та виявлення проблем». Також визначаються заходи для їх усунення та надаються рекомендації [15].

Згідно з постановою Міністра соціальної політики про Національний стандарт соціальної адаптації, визначено поняття мультидисциплінарної команди як «команди, що складається не менше ніж з трьох осіб, які мають кваліфікацію: соціальний працівник, медичні працівники, юрисконсультанти, психологи, реабілітологи та персонал установ» [35].

З метою більш детального вивчення змісту соціальних гарантій проведено дослідження, охоплюючи такі теми як регулювання соціальної сфери на державному та місцевому рівнях, соціальний захист різних верств населення, соціальна політика, та оптимізація системи соціального забезпечення, з використанням праць таких дослідників, як В. Я. Бідак, І. Ф. Гнибіденко, В. В. Лаврухін, М. А. Мащенко, І. В. Рудкевич, М. В. Туленков, О. В. Берданова, Н. М. Грінчук, К. В. Дубич, М. О. Солдацько, О. Ю. Примаць та інші [35].

Особливості державного регулювання в галузі охорони здоров'я (В.В. Воробйов, О.І. Краснова), економіки (О.Ю. Оболенський, О.С. Поважний), науки і техніки (В.В. Дунаєва, Ф.Ю. Поклонський), а також інноваційного (В.М. Вакуленко, І.О. Дегтярьова) [8, с.300].

Згідно з положенням Організації соціально-професійної адаптації, дії охоплюють «учасників бойових дій, осіб, які провадили діяльність із

забезпечення безпеки та оборони держави, стримування та стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецьку та інших районах Луганська, а також поранених учасників Революції Гідності, членів сімей померлих (загиблих), осіб з числа осіб, яким присвоєно один із таких статусів» [23]:

- «учасника бойових дій»;
- «особи з інвалідністю внаслідок війни»;
- «учасника війни»;
- «постраждалого учасника Революції Гідності»;
- «особи, на яку поширюється чинність Закону».

Вчені Fisher M., Elnitsky K., Blevins K. вказують, що процес реінтеграції в основному охоплює соціальні та психологічні аспекти, такі як здоров'я, соціальне життя, фізична реабілітація, плани лікування та програми працевлаштування. Дослідник В. Лючер звертає увагу на економічні аспекти реінтеграції, особливо в питаннях зайнятості, заробітної плати та кредитної підтримки. Морін Р. стверджує, що ключовим елементом реінтеграції ветеранів є створення робочих місць і освітніх програм [80].

З погляду Л. Резніка, соціальна реінтеграція означає інтеграцію сімейних стосунків, взаємодії з колегами по роботі та спілкування з працівниками різних сфер. Інші вчені підкреслюють, що соціальна та економічна інтеграція стає трампліном для професійного розвитку.

Р. Жиленко наголошує, що наявність розладів фізичного або психічного здоров'я у ветеранів значно впливає на процес адаптації, і соціальні заклади повинні надавати ветеранам всі необхідні підтримку та полегшити їх адаптацію до цивільного життя.

Ветерани та військовослужбовці можуть бути потенційними носіями стресу та труднощів у процесі адаптації до цивільного життя. Дослідження підтверджує, що подолання життєвих стресів відіграє ключову роль у реінтеграції солдатів та ветеранів після повернення з війни.

Дослідники виявили, що понад 2,6 мільйона військовослужбовців США брали участь у військових діях з 2001 по 2015 рік, і понад 85% з них були

рядовими солдатами. Сучасні військовослужбовці мають більший термін служби та менше часу для проведення з сім'ями порівняно з попередніми епохами [77].

Автори, такі як А.О. Азаров, Л.М. Ткачук і Л.О. Никифоров, вказують на важливість державного управління в контексті реінтеграції. Вони визнають активну роль органів влади (парламент, президент, уряд, депутати, міністри) як дії процесу управління. Зазначається, що, якщо предметом діяльності є ціль товариства, державне управління може включати обмеження використання матеріальної чи інтелектуальної власності, виділення та позбавлення права голосу.

Важливо відзначити, що права та обов'язки адміністративної одиниці визначаються документами, що регулюють її діяльність. Наприклад, Конституція відіграє ключову роль в Україні, встановлюючи відповідальність та межі управління, в межах яких можуть діяти та регулювати життя населення. Адміністративні процедури включають положення щодо прав та обов'язків посадових осіб, зокрема у сфері обслуговування населення, де послуги надаються органами державної влади, місцевого самоврядування, а також підконтрольними організаціями та підприємствами, як визначається дослідженням Т. О. Паутової та А. І. Неділько [22].

Згідно з висновками Н. Б. Болотіної, поняття «соціальний захист» визначає центральне конституційне право соціального характеру [6]. Розуміння терміну може варіюватися в залежності від країни та нормативно-правового акту. За дослідженням В. Г. Одинцова, «соціальний захист» включає систему економічних, соціальних і організаційних заходів, спрямованих на підтримку незахищених верств населення, таких як ветерани, інваліди, пенсіонери, багатодітні сім'ї та інші [21].

Різноманітність тлумачень терміну відображається в наукових спробах визначити його зміст, наприклад, з точки зору Н. Б. Болотіної, яка вказує на взаємозв'язок соціального захисту з галузями права, такими як трудове, цивільне, житлове, сімейне та природоохоронне право [6].

Термін «соціальний захист» може порівнюватися з «соціальним забезпеченням», і хоча їх іноді протиставляють, важливим є визначення конкретного поняття, враховуючи його ознаки, такі як система суспільних відносин для задоволення матеріальних потреб громадян, підтримка державних коштів та кошти, перераховані в обмін на винагороду або як надбавка до неї. За дослідженням В. Г. Одинцова [36], метою соціального захисту є забезпечення матеріальної та соціальної стабільності громадян для підтримання суспільства.

У зв'язку із цим ветерани Збройних Сил України, що брали участь у бойових діях, вимагають збільшеної уваги громадськості та впровадження комплексної системи реабілітації.

За висновками Ю. Сурмака та Л. Кудрик, первинна увага до бійців повинна бути спрямована на підтримку їхніх сімей та розробку різних видів соціальної допомоги. Ключові аспекти цього процесу включають [43]:

1. Надання комплексу соціальних послуг, які орієнтовані на надання психологічної та правової підтримки ветеранам та їхнім сім'ям.
2. Розвиток основ психологічної допомоги та використання цих знань при екстреній психологічній підтримці.
3. Створення кваліфікаційної бази для ефективного відбору клієнтів в ІТ галузі та розгляд фахівців, які можуть вирішити проблеми у вказаних сферах.
4. Активна співпраця з громадськістю, волонтерська робота, співпраця з релігійними та міжнародними неприбутковими організаціями з метою гуманітарної допомоги сім'ям загиблих або поранених військовослужбовців.
5. Реалізація соціальної допомоги сім'ям ветеранів, охоплюючи різні соціально-психологічні аспекти зі своєю власною структурою реалізації.
6. Підтримка безкоштовного медичного обслуговування та відпочинку дітей, що належать до особливо незахищених груп, учасників бойових дій у культурно-оздоровчих закладах та літніх таборах.

7. Здійснення інтенсивної допоміжної роботи, спрямованої на інформування родичів про особливості взаємодії з бійцями, з метою позитивної підготовки до їхнього повернення із зони бойових дій.

Соціально-психологічна реабілітація ветеранів має бути системною та комплексною, охоплюючи інші види реабілітації, такі як навчальна, професійна та медична.

Соціальна реабілітація учасників бойових дій передбачає комплекс заходів, спрямованих на відновлення та покращення як фізичного, так і психічного стану осіб, які пройшли через воєнні випробування. Важливість цієї проблеми визнається не лише національними урядами, а й міжнародними організаціями, спрямованими на захист прав людини та гідне ветеранів.

Стан сучасної наукової розробки в області соціальної реабілітації учасників бойових дій визначається необхідністю вдосконалення публічно-управлінських механізмів. В умовах постійних змін у воєнній та соціальній сферах, вивчення та впровадження новітніх стратегій та підходів є ключовим завданням для забезпечення належного рівня підтримки та допомоги учасникам конфліктів.

Наукові дослідження у цьому напрямку включають в себе розгляд адаптації міжнародного досвіду у сфері соціальної реабілітації до умов конкретної країни, вивчення ефективності існуючих програм та розробку нових стратегій [49].

1. Міжнародний досвід. Проведення аналізу кращих практик інших країн, таких як США, Канада, Німеччина, для визначення успішних моделей соціальної реабілітації.
2. Оцінка існуючих програм. Дослідження ефективності сучасних програм забезпечення соціальної реабілітації та визначення їхніх переваг та недоліків.
3. Розробка нових стратегій. Вивчення інноваційних методів та стратегій, які можуть бути успішно впроваджені для поліпшення соціальної реабілітації.

Наукові дослідження в цій галузі вказують на необхідність посилення уваги до індивідуальних потреб учасників бойових дій, розширення доступу до



медичних та психологічних послуг, а також вдосконалення механізмів професійної та соціальної реінтеграції.

Стан наукової розробки проблеми дослідження вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій свідчить про необхідність постійного вивчення та апгрейду системи підтримки для тих, хто віддав своє здоров'я та силу на захист миру та безпеки. Дослідження у цьому напрямку має важливе значення для формування ефективних та гуманних стратегій соціальної реабілітації ветеранів.

## **1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальний захист», «соціальна адаптація», «соціальна реабілітація», «учасник бойових дій»**

З настанням незалежності України у 1991 році та переходом до ринкової економіки призначення держави в соціальній сфері набуло нового характеру через зниження рівня життя більшості населення. Зміни вело до переходу від загального соціального забезпечення до соціального захисту конкретних груп населення.

Важливою точкою в методології нашого дослідження є розгляд взаємозв'язку терміну «реабілітація» з іншими спорідненими категоріями, зокрема з адаптацією, ресоціалізацією та іншими. Оскільки психологічна ресоціалізація визначається як форма психологічної допомоги, її розглядаємо з урахуванням цього аспекту. У військовій психології, термін «психологічна допомога» охоплює будь-яку усвідомлену діяльність, спрямовану на розвиток психологічних здібностей особи в особистісному та соціальному контексті [2; 40; 46]. Важливо враховувати, що ця допомога може бути надана як перед, так і під час бойових дій, а також після них [64, с.54].

Психологічна допомога в цьому контексті спрямована на відновлення втрачених або порушених розумових здібностей та загального здоров'я військовослужбовців.

Реабілітація військовослужбовців, які пройшли тривалий період в екстремальних умовах, тісно пов'язана з адаптацією. Адаптація розглядається як властивість будь-якої живої, саморегульованої системи, оскільки вона визначається як «процес та властивість розвитку фізіологічного та психічного рівнів особистості в цілому» [64, с.54].

Під час соціально-психологічної адаптації, вчені [70] визначають, що основним результатом дій є адаптивність, яка проявляється у взаємодії в групі. Індивід, зберігаючи продуктивність виконання завдань, успішно працює під час зовнішніх впливів і напружень, вирішуючи внутрішні конфлікти, задовольняючи соціальні потреби, відіграючи призначену йому роль у референтній групі, і водночас відчуває стан самоствердження та вільно виявляє творчі здібності [49].

Сьогодні терміни «соціальне забезпечення» та «соціальний захист» залишаються предметом дискусій. В чинному законодавстві та науковій літературі відсутнє чітке визначення поняття «соціальний захист». Багато дослідників вважають ці терміни взаємозамінними і синонімами. Проте зростає кількість вчених, які стверджують, що «соціальний захист» є більш широким терміном, і саме «соціальний захист» становить лише частину соціального захисту.

Термін «соціальне забезпечення» вперше був введений американським Законом про соціальне забезпечення у 1935 році і швидко поширився в різних країнах світу. Американський економіст П. Спікер описує соціальний захист як систему соціальних послуг, що забезпечують споживачів необхідними ресурсами. Він виділяє «велику п'ятірку» соціальних послуг: соціальне забезпечення, житлові програми, охорону здоров'я, соціальну роботу та освіту. Системи соціального захисту в розвинених країнах спрямовані на забезпечення належних доходів та рівня життя для всіх, а також на запобігання та зменшення бідності та нерівності [78].

У сучасному світі проблеми соціального захисту набувають все більшого значення для міжнародних організацій, таких як Міжнародна організація праці, Міжнародний валютний фонд, Європейська комісія, Світовий банк, ООН,

Організація економічного та іншого співробітництва тощо. Визначаючи соціальний захист, Міжнародна організація праці фокусується на соціальній підтримці перед соціальними ризиками та потребами, зокрема на питаннях працевлаштування, забезпечення сталого доходу та реалізації політики соціального захисту для вразливих верств населення [47, с.131].

Світовий банк визначає соціальний захист як систему, яка допомагає управляти ризиками, запобігає бідності, сприяє рівним можливостям та розвитку людського капіталу. Також, банк об'єднує соціальне забезпечення з ініціативами щодо створення робочих місць [69]. Європейська комісія розглядає соціальний захист як систему заходів, спрямованих на зменшення бідності та допомогу соціально незахищеним групам, а також на підтримку інклюзивного та сталого розвитку.

Науково-дослідний інститут соціального розвитку ООН розглядає соціальний захист як систему заходів, спрямованих на запобігання та подолання негативних ситуацій, що впливають на добробут людей [79]. Міжнародні організації визначають соціальний захист як систему державних і приватних заходів, спрямованих на забезпечення процвітання, допомогу бідним, захист беззахисних громадян від загроз і покращення їхнього соціального статусу.

За широко вживаним терміном «соціальне забезпечення», що означає «безпеку», «захист», «гарантію», визначення соціального забезпечення отримує різні варіації у різних країнах світу. Відповідно до Всесвітньої енциклопедії, «соціальне забезпечення - це державна програма, яка допомагає робітникам, пенсіонерам та їх сім'ям досягти економічної безпеки» [1].

У термінології Американської енциклопедії «забезпечення» відноситься до безпеки та свободи від страху перед суспільством як групою взаємопов'язаних і взаємозалежних людей [64, с.54]. Соціальне забезпечення зазвичай здійснюється урядом і теоретично розглядається як частина «цивільного договору» між державою та громадянами, які мають визначені права та обов'язки один щодо одного [3].

Національні науковці, такі як В. Скуратівський, О. Палій, Є. Лібанова, Н. Болотіна, І. Рудкевич, В. Троцинський та інші, досліджують терміни соціальної політики та соціального захисту, визначаючи їх як організаційні, правові та економічні заходи, спрямовані на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах [7]. За визначенням М. І. Лібанової, соціальний захист населення означає матеріальне забезпечення всіх громадян відповідно до соціальних стандартів та створення належних умов життя [9].

Ми поділяємо погляд Н. Болотіної, яка вузько розуміє соціальний захист як «сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують збереження основних соціальних прав громадян і досягнення соціально прийняттого рівня життя». У широкому розумінні це охоплює «діяльність держави, спрямовану на забезпечення становлення і розвитку повноцінної особистості, виявлення і нейтралізацію негативних чинників її впливу та створення умов для самовизначення і життєвого утвердження» [64, с.54].

З погляду економістів, соціальний захист означає «сукупність організаційних, правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту населення в конкретних економічних умовах» [8].

Більшість вчених і фахівців розглядають соціальний захист як систему правових, соціально-економічних і організаційних заходів, що гарантуються та реалізуються державою з метою забезпечення належного рівня життя, включаючи матеріальне забезпечення, що відповідає стандартам сучасного суспільства.

До системи соціального захисту також включаються системи державного соціального страхування, соціальної допомоги, соціального та особистого страхування, а також внутрішні форми соціальної допомоги, які надають матеріальну, медичну та реабілітаційну підтримку особам, що належать до відповідних категорій населення.

Крім термінологічної таблиці, слід визначити поняття послуги соціальної адаптації, розглядаючи її як «сукупність заходів, що реалізуються протягом періоду, необхідного для активної та гармонійної адаптації людей до складних

умов життя». Це включає обставини, такі як особи похилого віку, інваліди, особи, які перебувають у спеціалізованих або інтернатних установах, і знімає/встановлює обмеження у життєдіяльності. Мета цих заходів - забезпечити соціальну незалежність, зберегти та продовжити активність осіб, особливо в соціальній сфері, і підтримати їх [33].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України, яка регламентує «Порядок організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції», особи, які здійснюють діяльність із забезпечення безпеки та оборони держави, підлягають стримуванню та припиненню збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях [31], використовують терміни «професійна адаптація» та «соціальна адаптація».

Таким чином, соціальна адаптація передбачає «допомогу в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем і шляхів їх вирішення; інформування населення щодо питань соціального забезпечення; виховання, навчання та розвиток соціальних умінь і навичок» [48]. Професійна адаптація, навпаки, визначається як «сукупність заходів, спрямованих на відновлення та вдосконалення професійних умінь і навичок через професійне навчання, надання професійних інформаційних та консультаційних послуг у певних сферах, а також підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці» (рис.1.1., 1.2.).

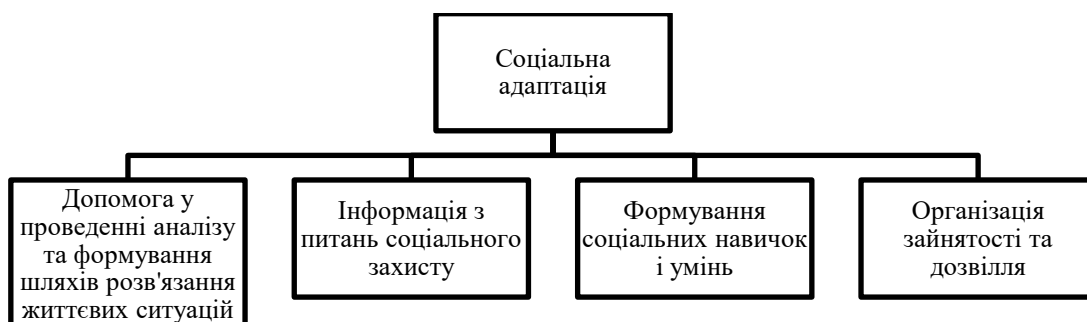


Рис. 1.1. Соціальна адаптація



Рис. 1.2. Професійна адаптація

Основною метою соціально-економічної рівноваги, яка є вектором сталого розвитку та координує діяльність населення, є забезпечення ефективного управління. Відсутність керівництва та неузгодженої дії може спричинити хаос, анархію та бездіяльність. Згідно з дослідженнями А.О. Азарова, Л.М. Ткачук та Л.О. Ніке, управління може мати два аспекти: природний та соціальний. Обидва аспекти мають спільні риси і є характерними для моделей, розроблених керівництвом і суспільством в цілому, тобто для людей, які мають свідомість і бажання діяти [16, с.231].

Люди досягають своїх цілей, працюючи над власними потребами та бажаннями, а не лише відповідаючи основним інстинктам. Управління може приймати різні форми, такі як управління поведінкою дітей, організаційне управління, громадське управління, управління громадою тощо. Особливе місце в цьому спектрі займає публічне управління. За словами І. В. Аль-Атті, державне управління є видом суспільно корисної діяльності, яку здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування [16, с.231].

За визначенням І. Бінько, термін «публічне управління» означає управління за участю громадян, суспільства та народу [18]. Основною метою державного управління в Україні є створення ефективної системи функціонування механізмів публічної влади, що відповідає стандартам демократичної правової держави з ринковою економікою та соціальним покликанням [19].

Важливу роль в державному управлінні відіграють регіональні асоціації, різноманітні за складом і розміром. Один із прикладів такого управління - держава з власною публічною владою, ґрунтованою на колективній дії.

У рамках нашого дослідження ми також розглянемо ключові поняття у сфері соціального захисту, такі як соціальні гарантії та стандарти, соціальні пільги (таб.1.1).

*Таблиця 1.1*

Поняття «соціальні гарантії», «соціальні стандарти» і «соціальні пільги»

Поняття	Визначення	Характерні риси
Державні соціальні гарантії	Встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат...забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму (вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я).	При визначенні розміру державних гарантій встановлюється державні соціальні нормативи
Державні соціальні стандарти	Встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.	Базовий стандарт – прожитковий мінімум
Соціальні пільги	В порядку визначення та застосування державних соціальних гарантій в реалізації державної соціально-економічної політики міститься згадка про пільги щодо оплати житлово-комунальних, транспортних послуг і послуг зв'язку та критерії їх надання, які визначаються виключно законами України.	Законодавчо закріплена система привілеїв окремим категоріям населення.

Водночас варто відзначити, що в таблиці 1.1 міститься загальне поняття «соціальні виплати» [19]. Однак органи місцевого самоврядування можуть додатково надавати соціальні виплати в межах розробки та реалізації місцевих програм соціально-економічного та соціального захисту (через місцеві бюджети або інші джерела) [19].

Згідно зі статтею 169 Податкового кодексу [31], передбачено перелік податкових соціальних пільг та визначено порядок надання пільг відповідно до

Закону України «Про статус ветеранів, гарантії їх соціального захисту» [28]. Соціальні пільги можуть бути встановлені державою у формі «соціальної допомоги для забезпечення гідного життя (пенсіонерам)», «винагороди за заслуги перед Батьківщиною», включаючи «дохід від праці» [28].

Поняття пільг також може включати пільги кадрової військової служби, спрямовані на стимулювання інтересу до військової служби [38], або як організаційно-правову форму соціального забезпечення, спрямовану на поліпшення становища окремих груп населення [5].

Узагальнюючи весь текст, можна визначити, що соціально-психологічна адаптація визначається як стан міжособистісних відносин у групі, де особа успішно впорядковується та здійснює свої обов'язки при впливаючих зовнішніх та внутрішніх факторах.

Дослідження акцентує на дискусіях стосовно термінів «соціальне забезпечення» та «соціальний захист», вказуючи на їхню взаємозалежність та різноманітність тлумачень. Міжнародні організації, такі як Міжнародна організація праці та Світовий банк, визначають соціальний захист як систему, спрямовану на зменшення ризиків, бідності та розвиток людського капіталу.

Термін «публічне управління» і «державне управління» розглядається як важливий аспект організації суспільства, що викликає необхідність створення ефективних систем управління на різних рівнях. Окрема увага приділяється поняттям соціальних гарантій, стандартів та пільг, вказуючи на їхню важливість у забезпеченні належного рівня життя та соціального захисту населення.

«Учасник бойових дій» - це термін, що вказує на особу, яка брала участь у воєнних конфліктах або бойових діях на певному території. Статус учасника бойових дій може бути наданий військовослужбовцям, добровольцям, членам опозиційних або повстанських груп тощо.

Критерії присвоєння статусу:

1. Активна участь у бойових діях: Особа має брати безпосередню участь у воєнних діях або бойових операціях на певному території.



2. Визнання сторонами конфлікту: Учасником бойових дій може бути визнана особа стороною, в яку вона вступила, або міжнародними структурами, такими як ООН чи інші відповідальні організації.
3. Дотримання визначених критеріїв: Можливість присвоєння статусу учасника бойових дій може залежати від дотримання певних критеріїв, встановлених законами та конвенціями.

Наслідки отримання статусу:

1. Соціальний захист: Учасники бойових дій можуть мати право на різні соціальні пільги, такі як медична допомога, житлові умови, освіта та інші види підтримки.
2. Правовий статус: Отримання статусу учасника бойових дій може впливати на правовий статус особи, зокрема, на її права та обов'язки перед законом.
3. Моральне та психологічне вплив: Визнання як учасника бойових дій може вплинути на моральний стан та психологічний комфорт особи, яка проходила через воєнні конфлікти.

Проблемні питання:

1. Визначення статусу: Іноді визначення, хто є учасником бойових дій, може бути спростованою або невизначеною задачею, особливо в умовах гібридних або неklasичних конфліктів.
2. Неоднаковий підхід різних країн: Різні країни можуть мати різні визначення та критерії присвоєння статусу учасника бойових дій.
3. Питання соціальної інтеграції: Надання відповідного соціального захисту та інтеграції для учасників бойових дій є складним завданням, особливо при великому масштабі конфлікту.

Термін «учасник бойових дій» представляє собою важливий аспект у сфері військової та соціальної політики, вимагаючи уважного визначення та врахування різних аспектів, пов'язаних з військовою діяльністю та соціальною підтримкою.

Соціальна реабілітація - це комплекс заходів та програм, спрямованих на відновлення та покращення соціальних, економічних, трудових та

психосоціальних функцій особи, яка зазнала труднощів, обмежень чи втрат через різноманітні обставини.

Ключові аспекти соціальної реабілітації:

1. Соціальна адаптація: Забезпечення можливостей для повернення особи до активного участі у соціумі, розвитку міжособистісних відносин та відновлення соціальної інтеграції.
2. Економічна самостійність: Надання можливостей для отримання освіти, професійного навчання та здобуття навичок, які дозволять особі самостійно забезпечувати себе та свою сім'ю.
3. Трудова реінтеграція: Включення особи у виробничу діяльність, створення умов для зайнятості та розвитку трудової кар'єри.
4. Психологічна підтримка: Надання професійної та психологічної допомоги для подолання емоційних та психологічних труднощів, пов'язаних із важкими життєвими обставинами.
5. Медична реабілітація: Забезпечення доступу до медичної допомоги, фізіотерапії та інших методів відновлення фізичного здоров'я.
6. Соціальне партнерство: Співпраця з урядовими органами, громадськими організаціями, підприємствами та іншими структурами для створення сприятливого середовища для реабілітації.

Проблемні аспекти соціальної реабілітації:

1. Недостатні ресурси: фінансових, людських та інших ресурсів може ускладнити здійснення ефективних програм соціальної реабілітації.
2. Дискримінація та стигма: Особи, які потребують соціальної реабілітації, можуть стикатися зі стигмою та дискримінацією, що ускладнює їхню інтеграцію.
3. Комплексність завдань: Потреби осіб, які потребують реабілітації, часто є комплексними, вимагаючи інтегрованого підходу та співпраці різних сфер.

Соціальна реабілітація є важливою складовою підтримки осіб, які зіткнулися з труднощами або втратами. Ефективні програми соціальної

реабілітації мають сприяти поверненню до повноцінного життя, забезпечуючи не лише фізичне, але й соціальне та емоційне благополуччя.

### **1.3. Принципи та методи дослідження вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій**

Усі наукові дослідження базуються на певних принципах та методах, що надають їм науковий характер. У даній роботі для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань використовувались міждисциплінарний, системний, та аксіологічний підходи, а також методи загального та спеціального пізнання.

До них відносяться історичні дослідження, що дозволяли врахувати розвиток сфери соціального захисту населення, зокрема військових та інвалідів війни; емпіричне дослідження для обробки емпіричних даних; логіко-змістовий підхід для пояснення основних визначень понять, таких як «соціальний захист», «соціальна адаптація», «соціальна реабілітація», «учасник бойових дій»; класифікація для групування нормативно-правових актів; та структурно-функціональний, економіко-статистичний для аналізу досвіду управління та забезпечення соціальних гарантій ветеранів.

Моделювання, що використовується в даній роботі, спрямоване на модернізацію державного та адміністративного забезпечення соціальних гарантій учасників бойових дій. Застосування різноманітних методів дослідження, таких як аналіз та синтез, індукція та дедукція, порівняння, моделювання, дозволило отримати комплексне розуміння проблеми державного регулювання соціального захисту учасників бойових дій та членів їх сімей. Робота сформулювала узагальнення, висновки та рекомендації для поліпшення механізмів державного регулювання соціального захисту цієї категорії населення.

Крім того, важливим є врахування системи принципів дослідження, яка повинна відображати їхню спільність з усіма формами наукового пізнання.

Методологічні принципи, що визначають напрямок та метод вивчення теми дослідження, є ключовими у науковій теорії.

Принцип об'єктивності, що передбачає отримання інформації про об'єкт дослідження без урахування бажань дослідника, є важливим для наукового характеру дослідження. Цей принцип застосовується у вивченні проблем та стану забезпечення соціальних гарантій учасників бойових дій, дозволяючи глибше розглядати соціальні аспекти.

Принцип системності використовується для розгляду всіх фактів, явищ, процесів як функціонуючої системи. Цей підхід дозволяє розглядати механізми державного управління соціальним захистом учасників бойових дій як взаємодіючу систему. Термінологічний принцип застосовується при аналізі та поясненні термінів, визначень і їхнього розвитку в концептуальній теорії дослідження. Використання цих принципів є основою для використання наукових методів у дослідженні..

## **РОЗДІЛ 2**

### **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ**

#### **2.1. Механізми публічного управління надання послуг учасникам бойових дій в Україні**

Сучасна Україна стикається з викликами надання підтримки та послуг учасникам бойових дій, які віддавали своє життя за захист національної безпеки та територіальної цілісності. Одним із ключових аспектів вирішення цих завдань є вдосконалення механізмів публічного управління для ефективного та справедливого надання послуг цій важливій соціальній групі.

Трансформація публічного управління:

1. Ефективність та прозорість. Для забезпечення найвищого рівня обслуговування учасників бойових дій, публічні механізми повинні бути ефективними та прозорими. Це означає максимальне спрощення процедур та введення систем моніторингу для оцінки якості послуг.
2. Індивідуалізований підхід. Кожен учасник бойових дій має унікальні потреби, і публічні механізми повинні забезпечувати індивідуалізований підхід до надання послуг, враховуючи фізичні, психологічні та соціальні аспекти їхнього життя.

Забезпечення медичної та соціальної реабілітації:

1. Розвиток медичної інфраструктури. Один із пріоритетів – це розвиток медичної інфраструктури, зокрема ветеранських лікарень та реабілітаційних центрів, що спеціалізуються на послугах для учасників бойових дій.
2. Психологічна підтримка. Важливим елементом є впровадження програм психологічної підтримки для ветеранів, охоплюючи як індивідуальні консультації, так і групові сесії.

Соціальна інтеграція та професійна реабілітація:

1. Програми професійної підготовки. Розвиток програм професійної підготовки та перепідготовки для ветеранів, сприяючи їхній успішній інтеграції на цивільному ринку праці.
2. Підтримка бізнес-ініціатив. Заохочення ветеранів до створення власного бізнесу шляхом надання фінансової підтримки та консультативної допомоги.

Взаємодія з громадськістю та міжнародним співтовариством:

1. Громадське партнерство. Залучення громадських організацій та ініціатив до реалізації програм соціальної підтримки.
2. Міжнародна співпраця. Встановлення партнерських зв'язків із міжнародними організаціями та обмін досвідом для впровадження найкращих практик.

Механізми публічного управління надання послуг учасникам бойових дій в Україні вимагають системного підходу та поєднання різноманітних заходів. Забезпечення гідної медичної, соціальної та професійної реабілітації – це важлива ланка у відновленні життєздатності та соціальної інтеграції тих, хто віддавав своє найкраще для захисту країни [16, с.231].

Кожен сервіс повинен бути структурованим та зрозумілим для користувача, зокрема для учасників бойових дій, які мають можливість легко знаходити інформацію про відповідальні органи та умови надання державної допомоги. Важливо актуалізувати перелік послуг поетапно для підвищення ефективності механізмів державного управління.

Науковці, такі як М.І. Іщенко, Є.В. Міщук та А.С. Костенко, наводять приклади механізмів державного управління, таких як підтримка розвитку підприємництва, дерегуляція його діяльності, муніципальні проекти, соціальне партнерство та інші. Зокрема, використання «електронного публічного сервісу» акцентується як ефективний механізм надання послуг, що базується на сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях [8, с.452].

Дослідження вказують на переваги електронної державної служби, яка може покращити ефективність державного управління та полегшити функціонування системи. Механізми якості, такі як передбачені підходи в управлінні установами та організаціями, можуть значно підвищити ефективність управлінської діяльності.

Враховуючи представлені дані, проведено дослідження механізмів державного управління ветеранським обслуговуванням в Україні. Оцінка проводилася за такими критеріями:

1. Територіальне розміщення підприємства, яке надає ветеранські послуги.
2. Можливість електронного доступу до сервісу.
3. Публічний доступ до актуальної інформації про надання послуги.
4. Кількість проектів, спрямованих на надання послуг ветеранам.
5. Перелік послуг для учасників бойових дій.
6. Загальна нормативно-правова база надання правової допомоги учасникам бойових дій.

За останнім критерієм використовувалися дані з аналізу законодавчих положень щодо соціального захисту бійців в Україні. Реалізація та правове забезпечення соціального захисту базується на Конституції України, відповідних законах, указах Президента України та постановах Уряду.

Основні законодавчі ініціативи, спрямовані на вирішення проблем соціального захисту учасників бойових дій, включають Указ Президента України № 150/2015, Постанову Кабінету Міністрів України № 359-рз, та Постанову КМУ від 20 серпня 2014 року № 413 [24-29].

Необхідно відзначити, що неузгодженості та прогалини в законодавчій базі можуть впливати на повноту внесення відомостей про бійців до Єдиного державного реєстру ветеранів, що створений у серпні 2014 року відповідно до Постанови КМУ.

Реєстрація в Єдиному державному реєстрі ветеранів обмежена відомостями про осіб зі статусом ветерана, але не включає частину забезпечення, таку як проживання, санаторно-курортне лікування, психологічна реабілітація та

інше. Додатково, існують ряд правових актів, що регулюють соціальну адаптацію та захист учасників антитерористичної операції (бойових дій), зокрема:

1. Постанова КМУ від 21 червня 2017 року № 432: Забезпечує ефективний організаційний механізм відновлення професійних навичок учасників бойових дій як невід'ємної складової соціальної адаптації до цивільного життя.
2. Постанова КМУ від 12 липня 2017 року № 497: Встановлює механізм організації психологічної реабілітації учасників бойових дій структурними підрозділами у сфері соціального захисту населення.
3. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу ветерана...»: Регулює процедури надання та позбавлення статусу ветерана осіб, які брали участь в антитерористичній операції.
4. Наказ ЦСБУ № 30 від 10.01.2018 р.: Стосується забезпечення виконання вищезазначених постанов та законодавчих актів [35].

Просвітницька робота серед бійців з метою надання інформації про їхні права та пільги, визначені законодавством України, має важливе значення. Хоча кількість облікових записів є достатньою, є ряд проблем, які обмежують їх повноцінну ефективність, наведених вище. Важливо відзначити, що в Україні відсутній затверджений міжнародний договір, який би передбачав соціальний захист для бійців. Це може вказувати на недостатню розвиненість системи соціального захисту ветеранів та їхніх родин в Україні.

Закон «Про статус ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту» №45 призначений для захисту ветеранів шляхом [28]:

- встановлення їх правового статусу;
- створення належних умов для збереження здоров'я;
- надання різних послуг, пільг і соціальних гарантій;
- виховання поваги до ветеранів у суспільстві.

Поточні законодавчі ініціативи в Україні, зокрема Закон № 45, охоплюють низку питань, таких як:



- захист прав ветеранів та надання матеріальної підтримки, включаючи механізм компенсації для сімей у разі смерті ветерана;
- страхування життя та здоров'я військовослужбовців;
- ухвалення програм медико-психологічної реабілітації для ветеранів;
- реформування системи пільгового соціального страхування;
- впровадження ефективної системи житлового кредитування;
- затвердження програм соціального забезпечення демобілізованих або звільнених ветеранів[28].

Таблиця 2.1.

Нормативно-правове забезпечення соціально-психологічного захисту  
учасників бойових дій в Україні

Сфера	Нормативно-правові акти	Проблеми
За юридичною цінністю	- Закони Про соціальний і правовий захист № 45 від 22.10.1993 р.; № 144/96-вр від 26.04.1996 р.; - Постанова Верховної Ради України № 1286-VII від 29.05.2014 р.	Нормативно-правова база є застарілою. Законів що забезпечують захист учасників бойових на сьогоднішній час не розроблялося.
За суб'єктами нормотворчості	- Постанова Верховної Ради України «Про встановлення Дня українських миротворців» № 292-VII від 21.05.2013 р.; - Угода між КабМіном України та Урядом Словацької Республіки про військові поховання від від 17.06.2011 р. (ратифікація Законом України № 695-19 від 16.09.2015 р.)[39]; - Постанови КМУ № 413 від 20.08.2014 р., № 94 від 16.02.1994 р., № 656 від 28.07.2010 р.; «Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції» № 1057 від 27.12.2017 р.	База розроблених проектів у сфері психологічного здоров'я учасників бойових дій є недостатньо розробленою. Адже їх соціальна активність має бути більш налагодженою.

Дослідження виявило прогалини в системі забезпечення ветеранів, що полягають у наявності двох паралельних структур: Державної служби України у

справах ветеранів і ветеранів та місцевих органів соціального захисту. Також виявлені проблеми в координації та взаємодії між різними підрозділами, які належать до одного підпорядкування.

Ветерани часто стикаються із порушенням соціальної взаємодії інтересу до соціального життя, що може призвести до зниження активності та схильності до соціальної ізоляції. Недостатня увага суспільства та держави до проблем ветеранів АТО/ООС може призвести до розвитку у військовослужбовців комплексу та посттравматичного стресового розладу.

Наразі, існуюча законодавча база військово-соціального характеру потребує аналізу. Згідно з державною концепцією цільової програми соціально-професійної адаптації військовослужбовців, затвердженою постановою Ради Міністрів України від 18 січня 2017 року, програма розрахована на період до 2017 року. Такий підхід не враховує важливі виклики та потреби, і у контексті швидких змін у соціальному середовищі, важливо розглядати модернізацію та доповнення цієї програми для кращого врахування сучасних реалій та викликів.

Навіть при визнанні соціальної адаптації військовослужбовців та членів їх сімей пріоритетом у соціальній сфері військового розвитку, правові правила залишаються нечітко визначеними навіть на концептуальному рівні. Термін «соціальна адаптація» часто використовується для опису процесу надання колишнім військовослужбовцям можливості здійснювати професійну перепідготовку та знаходити роботу, а також асоціюється із створенням умов для їхнього включення в цивільне життя [16, с.231].

Створення ефективної законодавчої бази для соціальної адаптації військовослужбовців узяло початок у 1992 році з прийняття Закону про недержавну програму соціальної адаптації військовослужбовців. Проте, на практиці цей процес набув більш системного характеру лише у 2004 році, коли був прийнятий Закон «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей в рамках соціальної адаптації». Цей закон чітко визначив коло осіб та умови забезпечення певних соціальних переваг, які підпадають під поняття «соціальна адаптація» [24].

Незважаючи на визначені положення, ефективне впровадження правових норм у сфері соціальної адаптації залишається завданням, яке вимагає подальшого вдосконалення. Окрім того, існують фактори, такі як недостатність ресурсів, відсутність координації між різними структурами та невизначеність певних аспектів на концептуальному рівні, які перешкоджають повному розвитку соціальної адаптації в Україні.

Закон № 2011-ХІІ, відомий як «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», є значущим правовим актом, який визначає соціально-професійну адаптацію військовослужбовців в Україні. Важливо відзначити, що цей закон розширює як суб'єктний склад, так і підстави адаптації, що дозволяє охопити широкий спектр ситуацій, включаючи звільнення у зв'язку із скороченням штату чи організаційними заходами [28].

Аналізуючи різні підходи до проблеми соціально-професійної адаптації військовослужбовців, можна виділити два ключових підходи. Перший - це «комплексне розуміння соціальної адаптації військовослужбовця як елемента його професійної діяльності». Цей підхід враховує важливість соціальної адаптації як частини ширшого професійного контексту військової служби.

Другий підхід - це «вужьке розуміння соціальної адаптації», що штучно обмежує тематичну сферу до осіб, які звільнені з військової служби у зв'язку з організаційно-кадровими заходами. Цей підхід може вести до ізоляції цієї категорії осіб, що потребують адаптації, від загального контексту соціальної адаптації ветеранів.

Однак для вирішення цих питань і забезпечення системної та комплексної регуляції відповідної сфери суспільних відносин, важливо узагальнити правові норми, що містяться в різних нормативних документах. Створення логічно послідовного нормативно-правового акту може сприяти якісній і узгодженій адаптації ветеранів та ветеранів, а також розв'язанню проблем, які можуть виникнути в процесі соціально-професійної реінтеграції цих осіб в цивільне життя.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року спричинило серйозні виклики та поставило перед державною політикою нові завдання у сфері соціального захисту ветеранів війни. Необхідність забезпечення прав, гарантій та компенсацій для цієї категорії осіб стала актуальнішою ніж будь-коли.

Це передбачає формування системи, яка враховує різні аспекти соціальних потреб ветеранів. Основні напрямки цієї системи включають адаптацію, психологічну реабілітацію, санаторно-курортне лікування, технічні та інші види реабілітаційних заходів, забезпечення житлом, освітні послуги, дотримання прав, соціальну та професійну адаптацію, пільги для оплати послуг, пенсійне страхування та інше.

Правовий механізм реалізації:

Сукупність аналізованих правових актів та норм утворює правовий механізм реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів. З огляду на сучасний стан справ, керівництво держави вживає заходів для удосконалення системи соціального захисту ветеранів війни.

Нові закони та програми:

За останні періоди прийнято нові закони, проекти законів, та нормативно-правові акти, а також державні програми, які спрямовані на вдосконалення системи соціального захисту ветеранів війни. Ці ініціативи націлені на різні аспекти, що охоплюють адаптацію, медичну та психологічну допомогу, житлові умови, освіту та інші важливі аспекти соціального захисту ветеранів.

Подолання цих викликів вимагає комплексних та системних заходів, щоб забезпечити повноцінну соціальну реабілітацію та інтеграцію ветеранів в суспільство.

Серед цих проблем виділяються недосконалість нормативно-правової системи, високий рівень страху серед ветеранів та їхня недовіра до владних структур та соціальних інституцій. Також спостерігається ігнорування соціальних служб, спрямованих на надання допомоги ветеранам. Механізми надання управлінських послуг для цієї групи населення потребують подальшого наукового та практичного дослідження та вдосконалення. Рекомендується

систематичне оновлення та узгодження нормативно-правових актів для забезпечення ефективної соціальної підтримки ветеранів та покращення їхнього становища в суспільстві.

## **2.2. Аналіз функціонування і перспектив вдосконалення сфери соціального захисту ветеранів**

Однією з ключових справ для вирішення проблем медичної, фізичної та психосоціальної реабілітації ветеранів є постанова Кабінету Міністрів України «Державна цільова програма у сфері медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реінтеграції». Програма, спрямована на адаптацію поранених учасників Революції Гідності, учасників бойових дій та осіб, залучених до забезпечення національної безпеки, надає кілька варіантів вирішення проблем.

Перший варіант полягає в адаптації системи соціального забезпечення учасників до їхніх реальних потреб і наданні їм послуг соціальної реабілітації та адаптації. Цей підхід, що використовується з 2014 року, не вирішує системних проблем, оскільки фактично це не зміна організаційних засад соціальної реабілітації та системи соціальної реабілітації, а ситуативна реакція на потреби та бажання.

Другий варіант передбачає зміну принципів організації системи соціальної реабілітації та реінтеграції учасників. Це включає залучення членів їхніх сімей, впровадження нових моделей управління та нові методи оцінки якості реабілітації. За результатами аналізу досвіду зарубіжних країн, можливо визначити, що ефективні системи реабілітації та реінтеграції ветеранів використовують комплексні нормативно-правові та організаційні механізми, які постійно модернізуються.

Аналіз політики соціального захисту ветеранів України та інших розвинених країн (Німеччина, Велика Британія, США, Франція, Грузія, Хорватія) показує ряд спільних рис та відмінностей, які варто враховувати у розробці та

вдосконаленні національної програми реабілітації та реінтеграції ветеранів [16, с.231].

Практика США та Хорватії в області реабілітації ветеранів підтверджує успішність створення спеціалізованих центрів, зокрема тих, що спеціалізуються на подоланні наслідків психологічної травми. У Ізраїлі вдала співпраця між урядом та Israel Trauma Association призвела до створення мережі центрів забезпечення соціальної стійкості та стресостійкості, які успішно надають комплексну психосоціальну підтримку особам, потребуючим консультацій та психологічної допомоги [34].

В Україні дослідження практики реабілітації та реінтеграції учасників вказує на їхню низьку ефективність, особливо застосовуючи перший варіант вирішення проблем. Таким чином, досягнення цілей програми можливе лише за умови вдосконалення системи через другий варіант, змінюючи принципи організації та враховуючи рекомендації щодо рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків.

Україна також активно залучає громадські організації, наприклад, Legal Hundred, що надає безоплатну правову допомогу та взаємодіє з урядом для вирішення системних питань у сфері підтримки ветеранів. Проте, чинний закон України «Про статус ветеранів» (1993) потребує системного оновлення, щоб врахувати зміни у суспільстві та потреби ветеранів у більш сучасних умовах.

Такий порівняльний аналіз практики реабілітації ветеранів вказує на необхідність системних змін та вдосконалення механізмів підтримки для досягнення більш ефективного реабілітаційного процесу в Україні.

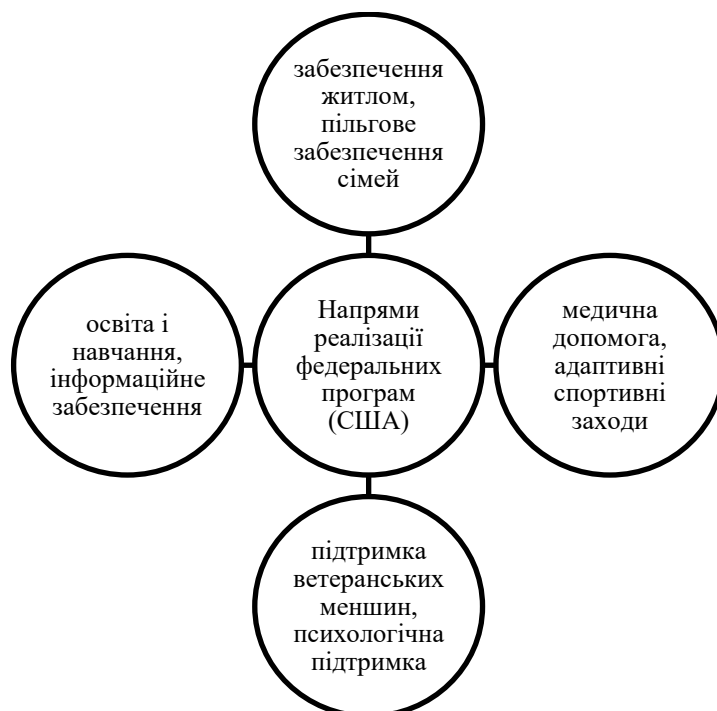
Аналізуючи отриману інформацію, протягом багатьох років, проблемами для ветеранів залишається забезпечення землею, ліками та житлом. Зростання кількості скарг на одну тему свідчить про високий попит на відповідні послуги та наявність системних проблем, які потребують комплексного вирішення на рівні законодавства. Серед основних потреб ветеранів виділяється фінансова та матеріальна підтримка, проте фінансовий аспект не завжди сприяє їхній успішній реінтеграції у цивільне життя. Для отримання належної підтримки важливі не

лише фінансові кошти, але й належні навички та професійна кваліфікація, які можна отримати через навчання або перепідготовку [16, с.58].

Зазначається, що поточна проблема професійної реабілітації ветеранів полягає в «відсутності системи переходу від військової служби до цивільної трудової діяльності». Для вирішення цієї проблеми, обрані стратегії повинні включати конкретні просвітницько-інформаційні та психологічні заходи, розпочинаючи до завершення військової служби.

Управління у справах ветеранів акцентує на необхідності допомоги ветеранам у визначенні їхніх пріоритетів стосовно розвитку, навчання та майбутнього працевлаштування задовго до їхнього виходу зі служби. У США, протягом останніх років діє Закон про можливості працевлаштування ветеранів, який надає комплексну підготовку до цивільної кар'єри. Це включає професійну орієнтацію, соціальну підготовку та управління особистими фінансами.

В Україні поки що розробляється система переходу від військової кар'єри до цивільного життя, що включає механізми ранньої професійної адаптації. Однак для успішної реабілітації ветеранів важливо взяти на увагу досвід країн, які реалізують численні програми відновлення та підтримки учасників військових дій (див.рис.2.1) [36].



## Рис. 2.1 Напрями реалізації підтримки та реабілітації ветеранів

Різноманітні освітні програми надають ветеранам можливість перепідготовки за іншими спеціальностями. Програми професійної реабілітації, кар'єри та працевлаштування (VR&E) розроблені з метою допомогти ветеранам адаптуватися до цивільного життя. У Сполучених Штатах ветеранам рекомендується розробити індивідуальний план переходу (ІТР), який ґрунтується на їхніх унікальних навичках, знаннях, досвіді та вміннях. Військовослужбовець самостійно визначає його структуру, а радники з Програми допомоги переходу надають допомогу ветеранам у його розробці.

У всіх військовослужбовців США є право на відставку протягом 180 днів після звільнення або виходу на пенсію, незалежно від тривалості служби. Крім того, американські солдати та ветерани можуть здобувати досвід шляхом стажування в різних компаніях і підприємствах.

У сфері освіти в Україні кожен громадянин має право на освіту згідно з Конституцією (ст. 53). Здобуття вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах є безкоштовним на конкурсній основі. Ветерани також мають певні переваги у здобутті освіти, визначені законодавчим актом «Про статус ветеранів, гарантії їх соціального захисту» [33].

Зокрема, вони мають право на адресну допомогу для отримання професійно-технічної, допрофесійної та вищої освіти. Це право розповсюджується на ветеранів війни, інвалідів війни та їхніх дітей до 23 років, а також членів сімей загиблих.

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 р. № 975 встановлено порядок та умови надання адресної державної допомоги певним категоріям громадян з метою здобуття професійної кваліфікації. Це стосується технічної, професійно-технічної, доуніверситетської та вищої освіти [32].

Учасники конкурсу також мають можливість вступити на особливий період за результатами вступних випробувань з конкурсних предметів при вступі на спеціальність «Військові науки, національна безпека, охорона державного кордону» до військових вищих навчальних закладів та військових навчальних



підрозділів вищих навчальних закладів. Це стосується таких категорій громадян [56]:

1. Громадяни України, які звільняються від обов'язкової військової служби на один рік.
2. Студенти вищих навчальних закладів, які виявили готовність вступити на навчання з подальшим виконанням функцій державної служби за трудовим договором.
3. Учні випускників середніх військових училищ (флоту) та загальноосвітніх навчальних закладів з посиленою військово-фізичною підготовкою, які закінчили школу в рік вступу.
4. Військовослужбовці, які проходять військову службу на особливий період під час мобілізації.

«Коли 24 лютого увійшли російські війська, безпосередньо в об'єднаній бойових дій брали участь близько 500 тисяч осіб. Якщо до цього додати членів сімей загиблих Героїв, у тому числі героїв Небесної Сотні, поранених учасників Революції Гідності, а також усіх інших категорій, наприклад, учасників Другої світової війни чи прирівняних до них осіб та всіх тих, хто брав участь у миротворчих операціях, тобто приблизно 1,2 млн осіб. Сьогодні до лав територіальної оборони вступило багато людей, у тому числі добровольчих формувань місцевої влади, а також членів сімей загиблих. Тому я думаю, що цифра може сягнути 4-5 мільйонів людей» [39]. «Наразі понад 770 тис. людей мають статус безпосередніх учасників бойових дій» [42].

Важливе місце в системі ресоціалізації ветеранів займає психологічна реабілітація. У травні 2022 року на черговому засіданні Кабінет Міністрів України були внесені зміни до Порядку психологічної реабілітації ветеранів та членів їх сімей, постраждалих учасників Революції Гідності та сімей загиблих захисників України. Це рішення, яке розроблялося протягом тривалого часу фахівцями Міністерства у справах ветеранів України, передбачає впровадження якісно нового механізму організації психологічної реабілітації з урахуванням сучасних вимог.

Тема ресоціалізації залишається надто актуальною в житті ветеранів, а іноді й домінує в розумінні українського суспільства. Це підтверджують дані, отримані під час 20-го національного дослідження «Образ ветерана в українському суспільстві», яке проводився у рамках ініціативи «Український фонд ветеранів» Міністерства у справах ветеранів України протягом 14-16 січня 2023 року шляхом телефонного опитування (рис. 2.2.)

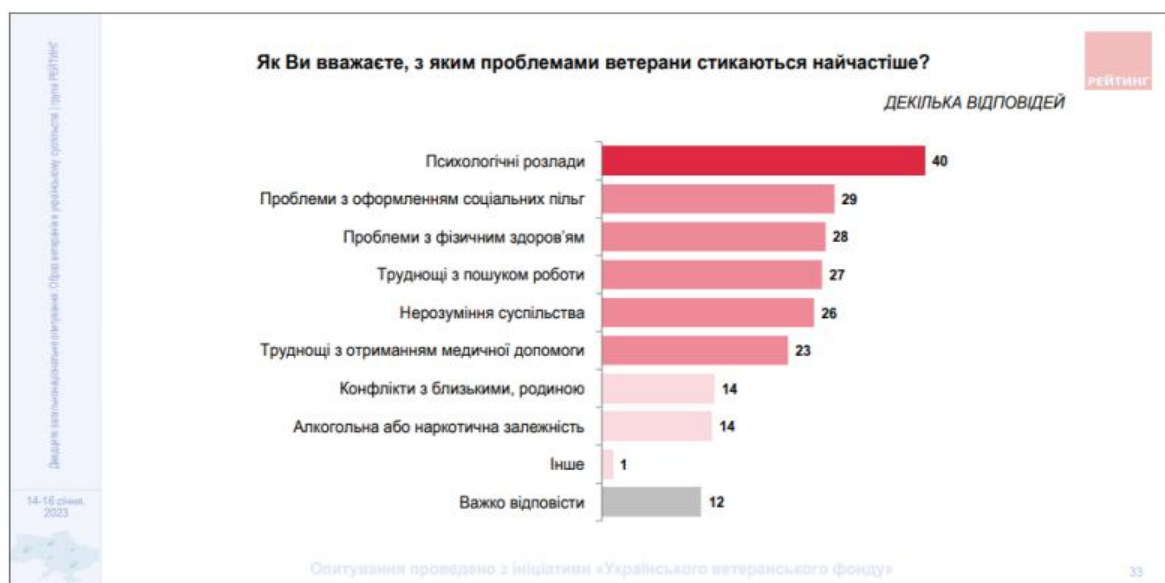


Рис. 2.2 Перелік проблем, з якими стикаються ветерани на думку пересічних громадян України

Як повідомляє Міністерство у справах ветеранів, заклади охорони здоров'я, що надають медичну допомогу пораненим або учасникам бойових дій, а також членам сімей ветеранів та родин загиблих захисників України, повинні забезпечувати своїх пацієнтів висококваліфікованою психологічною допомогою. Це питання на даний момент не враховано в програмі гарантій з медичної точки зору. Прийнята постанова розширить можливості фахівців з психічного здоров'я, дозволяючи створити мультидисциплінарні команди у закладах охорони здоров'я. Ці команди, що складаються з медичних і немедичних фахівців, спільно з лікарем пацієнта розроблятимуть та впроваджуватимуть програми реабілітації, адаптовані до індивідуальних потреб пацієнтів [39].

За даними Міністерства у справах ветеранів, такий підхід повністю відповідає сучасним вимогам організації процесу ресоціалізації. У постанові також вказано, що «психологічні послуги мають надаватися на основі комплексу заходів, ефективність і корисність яких науково доведені, відповідно до науково обґрунтованих міжнародних протоколів». Психологічну допомогу можна отримати як у стаціонарних, так і у віддалених формах реабілітації, за умови направлення від лікаря або звертання особистої особи, яка потребує психологічної допомоги.

Міністерство укладає договори про відшкодування вартості послуг із суб'єктами надання послуг у сфері психологічної реабілітації ветеранів та членів їхніх сімей. Планується впровадження нового механізму в рамках пілотного проекту у ветеранських госпіталях, з можливим подальшим розширенням на весь країни. Міністр у справах ветеранів України Юлія Лапутіна зазначила, що побудова нової системи психологічної реабілітації є пріоритетом для відновлення людського потенціалу в країні.

Важливо відзначити, що протягом періоду дії воєнного стану та трьох місяців після його закінчення, а також для учасників АТО/ООС, постраждалих учасників Революції Гідності, членів їхніх сімей і родин загиблих (померлих) захисників, психологічні послуги надаються за рахунок держави.

Як підкреслила Юлія Лапутіна в інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна»: «Необхідно створити систему соціального захисту для ветеранів, членів їхніх сімей і сімей загиблих воїнів, і Міністерство у справах ветеранів вже працює над цим питанням» [48].

Другою за значимістю проблемою у сфері соціального захисту ветеранів є система соціальних гарантій. Важливо пам'ятати, що «система соціального захисту потребує реформування». Міністр наголосив, що перший крок - прийняти закон, який дозволить державі проводити кожні п'ять років комплексний перегляд системи соціального захисту ветеранів та членів їх сімей. Він пояснив важливість цього кроку тим, що протягом 30 років різноманітні гарантії та послуги вводилися, дублювалися, суперечили одна одній,

розшарувалися в різні історичні періоди, але не було чіткої і стабільної системи.

«Протягом 30 років різноманітні гарантії та пільги вводилися, дублювалися, суперечили та накладалися в різні історичні періоди, але самої системи не існує... Особи, які беруть участь у захисті держави від військової агресії Російської Федерації проти України, поки не мають статусу ветерана» [48].

Також розглядаються моделі, за якими особа може вирішити, що вона бажає отримувати: одноразову річну допомогу, яку вона може витратити на власний розсуд, чи допомогу, наприклад, за певні послуги. Після завершення цього огляду ми представимо наші пропозиції щодо зміни підходу для створення життєздатної системи» [48].

Щодо гарантій та зобов'язань, проведено соціологічне дослідження «Потреби ветеранів 2023», яке відбулося у січні-лютому 2023 року спільно з Українським фондом ветеранів за підтримки Соціологічної групи Міністерства у справах ветеранів. Результати свідчать, що активні призовники та ветерани вважають, що держава може не дотримуватися своїх зобов'язань перед ветеранами – це визнали 45,4% респондентів. Лише 22,1% респондентів вважають, що держава готова виконувати ці зобов'язання.

Висловлення, що держава не дотримує своїх зобов'язань перед ветеранами, поділили 8,3% респондентів. Такий висновок може створити негативний імідж держави і взагалі негативне сприйняття громадськістю стосовно готовності та можливості держави виконувати основні зобов'язання щодо дотримання соціальних та інших гарантій і обов'язків перед ветеранами.

Ще однією складовою системи соціального захисту є так звана «Стежка ветерана». Керівник Міністерства у справах ветеранів зазначив, що «у провідних арміях світу, відповідно до стандартів, існує ефективна система переходу від військової кар'єри до цивільного життя, відома як «Стежка ветеранів». Мінветеранів має намір впровадити аналогічну систему в Україні» [2].

Протягом багатьох років усі зусилля були спрямовані на теоретичну підготовку, проте, на жаль, конкретні рішення так і не були прийняті. «Зараз ми представили свої пропозиції. Ми внесли ідею офісу на «Шляху ветеранів» і закликаємо долучитися до її реалізації, оскільки вона є дуже важливою для нас. Ми розуміємо тягар, який лежить на Міністерстві національної оборони, і воно готове розпочати розробку механізму переходу, який можна буде впровадити негайно після нашої перемоги», - наголосила Юлія Лапутіна.

Перспективи працевлаштування ветеранів – це підприємницькі ініціативи ветеранів, які за підтримки Міністерства у справах ветеранів України розпочали пілотний проект із залучення ветеранів та членів їх сімей до підприємницької діяльності в аграрному секторі. Проект «Ветеранська бізнес-ініціатива» був представлений під час онлайн-зустрічі Міністра Юлії Лапутіної та представників Мінветеранів з делегатами Світового Конгресу Українців [48].

Внаслідок широкомасштабного вторгнення російських військ на територію України «багато досвідчених підприємців зупинили свою діяльність і взялися захищати батьківщину». У зв'язку з цим Мінветеранів розробило ефективну програму адаптації діяльності ветеранів до нових умов» [50].

Він активно підтримує розвиток ветеранського підприємництва на державному рівні, розділяючи цей процес на три етапи: в часи війни, під час перемоги і на етапі розвитку економіки, зазначила представниця Експертної групи з розвитку у справах ветеранів А. Скорзова. Програму управління веде організація «Справа ветеранів». Згідно з описом програми, вона спрямована на допомогу переміщенню ветеранських об'єктів з зони активних бойових дій, надання матеріально-технічної підтримки, розвиток виробничих потужностей та забезпечення обіговими коштами, а також участь у програмах підтримки. Програма орієнтована на активну допомогу досвідченим підприємцям і пропонує консультаційні та менторські програми.

Особливу увагу приділяється питанням ресоціалізації ветеранів, що визначається їхньою участю у цивільній зайнятості, як підтверджують дані досліджень ветеранів на запитання «Чи маєте ви бажання відкрити власний

бізнес?». Згідно з малюнком 2.2, 63,6% респондентів висловили готовність до цього, 15,1% не визначилися, також 15,1% вибрали б роль працівника, і 6,2% вже мають свою власну компанію. Такий відсоток готових до підприємницької діяльності свідчить про вірність стратегії Управління у справах ветеранів та всіх державних, приватних і громадських організацій, що беруть участь у подібних проектах і програмах, створюючи сприятливі умови для мирного врегулювання життя ветеранів після війни [48].

Ветерани, які віддавали своє служіння на захист країни, заслуговують на повноцінне соціальне захист та підтримку в процесі адаптації до цивільного життя. У цьому розділі розглянемо ключові програми та системи у сфері соціального захисту ветеранів в Україні.

Медична реабілітація ветеранів є однією з найважливіших складових соціального захисту. Програми цього напрямку передбачають:

- Лікування травм та професійних захворювань: спеціалізовані медичні програми для ветеранів, спрямовані на лікування фізичних і психічних наслідків бойових дій.
- Психологічна підтримка: групові та індивідуальні сесії для ветеранів з метою подолання стресових ситуацій та підтримки психічного здоров'я.

Програми соціальної реінтеграції спрямовані на повернення ветеранів до активного життя в громаді та на працевлаштування. Це включає:

- Професійна підготовка: курси, тренінги та уроки для навчання новим навичкам та підготовці до цивільної професії.
- Підтримка трудової зайнятості: програми, які допомагають ветеранам знаходити роботу та взаємодіяти з роботодавцями.

Для забезпечення фінансового благополуччя ветеранів існують програми соціально-економічних пільг:

- Грошова компенсація: виплати, спрямовані на покриття основних потреб ветеранів.
- Пільгове житло: програми, які допомагають у вирішенні житлових питань.

Створення системи консультативної та інформаційної підтримки для ветеранів:

- Гаряча лінія: надання оперативної консультації та вирішення невідкладних питань.
- Інформаційні ресурси: створення веб-платформ та розповсюдження інформації про доступні послуги.
- Співпраця з громадськими організаціями та ініціативами:
- Взаємодія з неприбутковими організаціями: реалізація спільних проєктів та програм для поліпшення умов життя ветеранів.
- Сприяння громадським ініціативам: підтримка ветеранських груп і їх участь у розвитку громадського суспільства.

Програми та системи у сфері соціального захисту ветеранів в Україні грають важливу роль у створенні безпечного та гідного середовища для тих, хто віддавав свої сили та здатності на захист рідної землі. Постійне вдосконалення цих програм є важливим завданням для забезпечення повноцінного соціального захисту ветеранів та їхньої успішної реінтеграції в суспільство.

Моніторинг програм і систем соціального захисту ветеранів підтвердив кілька ключових моментів, що є важливими для вирішення проблем медичної, фізичної та психосоціальної реабілітації [50].

Однією з найважливіших є постанова Кабінету Міністрів України «Державна цільова програма у сфері медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реінтеграції». Ця програма передбачає адаптацію системи соціального забезпечення для учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Адаптація спрямована на врахування реальних потреб учасників та надання їм реабілітаційних пільг та послуг [44].

Програма також передбачає зміну принципів організації системи реабілітації та реінтеграції учасників, включаючи залучення членів їх сімей та впровадження сучасних організаційно-управлінських моделей. Планується розширення соціальних послуг та послуг реінтеграції, застосування нових

методів оцінки якості результатів соціальної реабілітації та реінтеграції, а також розробка та впровадження «єдиної системи управління потребами учасників». З досвіду сучасних країн видно, що ефективні механізми можуть адаптуватися та вдосконалюватися відповідно до змін у життєвих умовах та внутрішній ситуації країни та світу.

### **2.3. Зарубіжний досвід публічного управління сферою реабілітації учасників бойових дій**

Зарубіжний досвід соціальної реабілітації ветеранів можна класифікувати на 2 групи, охоплюючи старі країни (такі як Китай, Греція, Індія) та країни Європи та США. Серед цих, американський досвід відзначається як найпередовіший у сфері соціальної реінтеграції учасників локальних збройних конфліктів.

Після Другої світової війни відбувся значний розвиток теорії та практики соціальної реабілітації. Широкий спектр центрів, реабілітаційних установ та громадських організацій був створений для лікування наслідків поранень та інвалідності. Важливий внесок у вивчення реабілітації внесли також дослідники, зокрема А. Денисов.

В США спеціалізована допомога у реабілітації ветеранів Другої світової війни почалася під керівництвом Т. Салмона. Його концепція, заснована на принципах наближеності до місць бойових дій, негайній допомозі та збереженні надії, успішно впроваджувалася в різних конфліктах, включаючи Корейську та В'єтнамську війни.

Міжнародний інтерес до проблем соціальної реабілітації зростав, і у 1958 році створено Комітет експертів ВООЗ з реабілітації. Разом із тим, у 1960 році засновано Міжнародне товариство реабілітації інвалідів, яке тісно співпрацює з ООН та ЮНЕСКО. Низка конференцій і конгресів в Європі та США активно сприяла обміну досвідом та розвитку систем реабілітації, враховуючи сучасні тенденції та вимоги.



В 1976 році, під час дослідження, проведеного Комітетом Сенату США, була визначена необхідність реабілітації ветеранів війни у В'єтнамі. Серед 1376 осіб, проживаючих в Нью-Йорку, було проведено соціологічне дослідження, щоб створити модель реструктуризації регіональних служб у великому місті. Це дослідження вказало на можливість проведення реабілітації як у спеціалізованих реабілітаційних відділеннях великих клінік, так і в спеціально створених соціально-реабілітаційних центрах.

У країнах, які перебувають у збройних конфліктах, активно розвивається система реабілітації ветеранів та учасників бойових дій. Розробка та впровадження механізмів реабілітації стає важливою частиною соціальної політики. Здебільшого це включає не лише медичну та психологічну підтримку, але і інші рівні допомоги.

Прикладом такого підходу є Ізраїль, який використовує інтегрований підхід до реабілітації, враховуючи різні аспекти підтримки, такі як лікарська, психіатрична, соціальна та фізична реабілітація. Зокрема, під час Ліванської війни 1982 року, застосовувались принципи допомоги жертвам (VICEPS), що дозволяло інтегрувати психологічні аспекти у лікування поранених [51, с.175].

У Ізраїлі велике значення приділяється не лише фізіотерапії та реабілітації, але і психологічній підтримці. Це включає участь лікарів, психіатрів, соціальних працівників та інших спеціалістів. Ізраїльська армія успішно використовує цей комплексний підхід для забезпечення не лише фізичного відновлення, але й психічного благополуччя ветеранів та учасників бойових дій.

У західних країнах термін «реабілітація» охоплює широкий комплекс заходів, спрямованих на відновлення здоров'я пацієнта або його «соціального здоров'я» та повернення до професійної та соціальної активності. Забезпечення безперервності реабілітації визначається як ключовий аспект, де терапевтичну реабілітацію розпочинають під час лікування, а професійну реабілітацію – відразу після завершення терапевтичної фази. В Латвії система реабілітації організована за участю Національного реабілітаційного центру «Vaivari»,

Медичної академії, Асоціації латвійських реабілітологів і Асоціації латвійських лікарів [51, с.175].

У Латвійській медичній академії заснований факультет реабілітації, який включає кафедру реабілітації для викладання основ реабілітації, Академічну школу ерготерапії для навчання студентів ерготерапії, та Академічну школу фізіотерапії для навчання студентів-фізіотерапевтів. Реабілітаційні перебування та курси післядипломної освіти для лікарів є частиною цієї структури.

У Великобританії елементи реабілітації впроваджені в усі лікарні, включаючи спортзали, тренажерні басейни, кабінети фізіотерапії та трудотерапії. Зазначено, що для важкопоранених військовослужбовців, що потребують тривалої реабілітації, існують спеціалізовані реабілітаційні центри.

В Німеччині, представники підприємств та пенсійних страхових компаній грають важливу роль у контролі за наданням допомоги, а Федеральне відомство страхування на випадок безробіття та праці має монопольне становище у галузі ресоціалізації. Фінансування заходів ресоціалізації вирішується на рівні місцевих установ соціального захисту [66].

Німецькі реабілітаційні центри подають два рівні, залежно від пріоритету медичної чи соціальної реінтеграції. Це означає, що реабілітаційні клініки, де домінує терапевтична реабілітація, пропонують також елементи професійної та соціальної реінтеграції для клієнтів.

Реабілітаційні центри спеціалізуються переважно на різних профілях, включаючи психологічні та неврологічні аспекти. Вони включають підрозділи, які активно займаються питаннями соціальної реінтеграції, що вказує на комплексний підхід до підтримки та відновлення пацієнтів [78]. Такі центри грають важливу роль у наданні якісної медичної та соціальної допомоги ветеранам та іншим особам, які пережили травматичні ситуації.

У США відзначається цікавий експеримент, коли за вісім років обстежено 469 солдатів, які втратили кінцівки, і лише 2,3% з них повернулися до служби в армії. Це вказує на важливість розвитку програм соціальної реабілітації для

ветеранів, оскільки багато з них віддають перевагу соціальним виплатам та пільгам, ніж повертаються до військової служби [78].

Участь у бойових діях може значно впливати на соціальну адаптацію особистості, і тому уряди розвинених країн приділяють особливу увагу реалізації програм підтримки інвалідів, зокрема, у збройних конфліктах. Наприклад, в Ізраїлі успішно діє програма, яка дозволила 28% військовослужбовців повернутися до попередньої роботи після ампутації. Американські ветерани Другої світової війни, завдяки ефективним програмам підтримки, демонструють високий рівень соціальної реінтеграції, де 78% з них повернулися до служби або отримали вищу освіту [80].

Міжнародна асоціація з посттравматичних стресових розладів (ПТСР) продовжує вивчати це явище, залучаючи фахівців з різних галузей, таких як психіатри, психофізіологи та психологи. У США створено 196 центрів, обладнаних фахівцями та ветеранами, які надають підтримку та реабілітацію, і через них пройшли сотні тисяч осіб, включаючи ветеранів та їхні сім'ї. Соціальний захист ветеранів визнається пріоритетом у багатьох країнах, і кілька з них, таких як Австралія, Грузія, Ізраїль, Польща, Канада, Південна Корея, Велика Британія, досягли високого рівня соціального захисту для цієї групи населення.

Координація та відповідальність управління у справах ветеранів є актуальною темою досліджень у різних країнах. Один з провідних дослідницьких центрів у цьому напрямку - Social Work Policy Institute (США), зосереджується на питаннях якості послуг для ветеранів [75]. Останні дослідження компанії RAND, з представництвами в США та Бельгії, розглядають особливості зовнішньої та внутрішньої політики у сфері соціального забезпечення для ветеранів [75].

У Сполучених Штатах визначено ветеранів як громадян, які прослужили в армії принаймні визначений період часу та не були звільнені за неналежну поведінку [79]. Кодекс США (USCode, 10) містить загальні положення про соціально-правовий статус та пенсійні правила. Міністерство у справах ветеранів

США відповідає за соціальну, правову та пенсійну допомогу ветеранам, їх сім'ям та утриманцям, а також здійснює підготовку до цивільного життя та надає різноманітні послуги.

Органи виконавчої влади держави та їх функції в різних країнах представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Основні функції державних органів виконавчої влади в різних країнах

США	Міністерство у справах ветеранів	Основні спільні функції: 1.Допомога в придбанні житла та землі. 2.Призначення пенсій та соціальних виплат військовослужбовцям та членам їх сімей. 3.Надання медичної, психологічної, реабілітація та соціальної допомоги. 4. Пільги: медичні, освітні, транспортні, комунальні і т.д. 5. Співпраця з громадськими об'єднаннями.
Канада		
Австралія		
Україна		
Ізраїль	Міністерство оборони	
Південна Корея	Міністерство у справах патріотів та ветеранів	
Грузія	Державна служба у справах ветеранів	
Польща	Міністерство національної оборони	

У Сполучених Штатах ветеранські питання спільно вирішують Комітет Сенату США у справах збройних сил, Міністерство оборони, Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб, Міністерство праці та внутрішньої безпеки та інші урядові та недержавні організації [77].

У Австралії прийнято закони, спрямовані на забезпечення соціального захисту ветеранів, існує департамент у справах ветеранів, який надає різноманітні послуги, включаючи реабілітацію та компенсацію, а також підтримує дослідницькі та інші ініціативи [80].

В Австралії було розроблено Угоду ветеранів Австралії, а також Білля про права ветеранів Канади, який регулює важливі та пріоритетні для держави питання визнання кваліфікації Військовослужбовці враховують характер

військової служби та забезпечують підтримку ветеранів та їх сімей. Для цього в Австралії використовуються три пільгові картки: - картка на медичну та хірургічну допомогу та, в деяких випадках, транспортування ветеранів до реабілітаційних центрів (золота картка «DVA Health Card - for all disease»); - картка для придбання ліків, які не можна використовувати для лікування чи інших процедур (Orange Card - «DVA Health Card - Only for Pharmaceuticals»); - Біла карта ветерана - «DVA Health Card - Special Conditions», яка дозволяє лікування серйозних захворювань, включаючи туберкульоз, рак і психічні розлади. Особливі умови догляду та лікування, пов'язані з травмою та іншими «умовами війни» [47, с.131].

Міністерство у справах патріотів і ветеранів працює в Південній Кореї вже понад п'ятдесят років. До його обов'язків входить: охорона здоров'я, соціальна допомога та визнання національних заслуг людей, які зробили вагомий внесок у боротьбі за незалежність. Ці пільги включають медичне обслуговування, пільгові умови різноманітних кредитних програм, освітню підтримку, поховання на Національному кладовищі Південної Кореї, вирішення трудових проблем тощо [47, с.131].

Поточна структура (2019): генеральний директор з планування та координації, 76 різних відділів: Управління соціального захисту, Управління похоронів і меморіальних служб, Управління соціального забезпечення та охорони здоров'я та Розробка політики щодо ветеранів. Вибір стратегічних цілей (створення належної підтримки та компенсацій для патріотів та ветеранів; забезпечення добробуту патріотів та ветеранів, підтримка розвитку духу патріотизму; активне повернення ветеранів у суспільство) та можливостей їх реалізації, перевірка дотримання з сучасними умовами, в яких проживають ветерани, заслуговує на увагу.

В Ізраїлі Міністерство оборони створило відділ по роботі з колишніми військовими. До основних завдань Міністерства належать: забезпечення зв'язку підрозділів Сил оборони з пораненими військовослужбовцями та членами їх сімей, сім'ями загиблих внаслідок бойових дій (локальних конфліктів);

Реалізація політики соціального захисту, професійна та функціональна реабілітація військовослужбовців, організація соціально-психологічної допомоги йому та членам його сім'ї, оформлення пільг, догляд Розмір соціального внеску визначається індивідуально залежно від ступеня здоров'я, порушення, або ступінь тяжкості поранення або травми військовослужбовця [47, с.133].

Один з прикладів цього – стратегічне партнерство уряду Ізраїлю з громадою ветеранів. В країні діють центри стресостійкості, спрямовані на надання послуг ветеранам та іншим категоріям громадян. Ці центри спрямовані на військовослужбовців, що повертаються з бойових дій після завершення активної фази лікування та вибуття з лікувального закладу. Надані послуги спрямовані на соціально-психологічну адаптацію воїнів до життя в суспільстві та полегшення психологічних травм, спричинених наслідками війни, які безпосередньо впливають на психофізичне здоров'я воїнів та їх психічну рівновагу.

Рівень державного фінансування соціальних програм, підхід до фізичної та психічної реабілітації, розвиток систем соціального захисту, наявність прозорої процедури контролю за виконанням службових обов'язків, поселення та належного захисту особистих даних, заслуговують на особливу увагу. Психологічні аспекти та програми соціального захисту ветеранів, які потребують державної підтримки, набувають особливого значення в Іспанії, Італії, Польщі та Австралії, що підтверджується сучасними публікаціями [74].

Основною організацією, що надає психологічну підтримку ветеранам у Великобританії, є Combat Stress Medical Service (благодійна організація) [8]. У Міністерстві національної оборони є спеціальний підрозділ, який відповідає за соціальний захист і пенсійне забезпечення військовослужбовців Королівства, інвалідів війни та їх сімей, а також вдов і вдовців солдатів, які загинули на війні. До 2014 року діяли Військове агентство та Служба оборонного забезпечення [8]. Форми допомоги включають регулярні гарантії (довічні у випадку інвалідів), пенсії, одноразові та додаткові допомоги, медичні витрати, пов'язані з лікуванням [37].

Реабілітація військовослужбовців-учасників бойових дій– це важлива складова забезпечення їхнього фізичного, психологічного та соціального благополуччя. Закордонний досвід у цьому напрямку може стати цінним віддзеркаленням для України.

#### 1. Інтегрована медична реабілітація

У Сполучених Штатах, Німеччині та Ізраїлі успішно функціонують інтегровані програми медичної реабілітації. Це включає в себе високоспеціалізовані медичні заклади, які надають повний спектр послуг – від хірургічного втручання до психотерапії та фізіотерапії.

#### 2. Психологічна підтримка та травматичний синдром

Спільні програми із психологічної підтримки допомагають військовослужбовцям у подоланні травматичного стресу. Велика увага приділяється груповим сесіям та індивідуальним консультаціям.

#### 3. Професійне орієнтування та трудова реінтеграція

У США та Великій Британії існують програми, спрямовані на навчання новим професіям та допомогу у працевлаштуванні після закінчення служби. Це допомагає ветеранам успішно впроваджуватися в цивільне життя.

#### 4. Співпраця з громадським сектором

У багатьох країнах взаємодія з громадським сектором та неприбутковими організаціями відіграє важливу роль у реабілітації. Спільні проекти допомагають створити додаткові можливості для ветеранів.

#### 5. Пенсійна та соціальна підтримка

В багатьох країнах ветеранам гарантується пенсійна підтримка та соціальні вигоди. Це дозволяє забезпечити фінансову стабільність після закінчення служби.

#### 6. Інформаційні ресурси та заходи звітності

Створення централізованих інформаційних ресурсів, а також систем звітності про використання ресурсів, дозволяє ефективніше контролювати та вдосконалювати програми реабілітації.

Закордонний досвід у сфері реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій є важливим ресурсом для України. Інтеграція найкращих практик із світового досвіду допоможе створити ефективну систему соціальної підтримки та реабілітації для наших героїв [37].

Сфера державної політики щодо ветеранів Грузії включає створення та належне функціонування Державної служби ветеранів, забезпечення достатніх бюджетних коштів для реалізації програм забезпечення соціальних гарантій ветеранів, розробку та реалізацію державних і місцевих цільових програм забезпечення правових і соціально-економічних переваг, системи заходів щодо їх практичної реалізації.



### РОЗДІЛ 3

## ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

### **3.1. Розробка публічно-управлінських механізмів забезпечення соціального захисту та реабілітації учасників бойових дій в Україні умовах війни**

Спеціальну увагу та соціальну підтримку вимагають бійці, які зазнали тяжких фізичних та психологічних наслідків. Для вирішення цих проблем важливою вважається національна політика соціального захисту та реабілітації ветеранів.

Аналіз поточного стану, особливостей і проблем реалізації національної політики соціального захисту Українських Бойових Рот говорить про те, що ця політика піддається впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів і потребує постійного розвитку відповідно до вимог сучасності. Для ефективної реалізації цієї політики важливо вдосконалити інституційно-правові, соціально-економічні, адаптаційно-психологічні та інформаційно-комунікаційні механізми.

Зокрема, вдосконалення існуючої інституційної та правової системи є пріоритетом. Реформи в адміністративно-політичних сферах та інституційні зміни сприятимуть покращенню національної політики соціального захисту учасників бойових дій. Необхідно розпочати роботу з удосконалення законодавства та його нормативного закріплення. Аналіз правових аспектів показує, що чинна правова база є несистематизованою, складною та містить застарілі та суперечливі норми.

Стратегія в цьому напрямку повинна включати у себе систематизацію та спрощення законодавства, яке регулює соціальний захист учасників бойових дій. Доцільно визначити концептуальні основи нормативно-правового забезпечення, щоб систематизувати його з метою уникнення колізій правових норм. Зміни в

чинних нормативно-правових актах слід впроваджувати для усунення суперечностей і неузгодженостей, спрощення їхнього змісту та вирішення термінологічних плутань.

Цей комплексний підхід дозволить подолати поточні проблеми в системі соціального захисту учасників бойових дій та забезпечить відповідність цих механізмів вимогам часу та потребам ветеранів.

Для вдосконалення нормативно-правової бази важлива злагоджена міжвідомча робота експертів. Наразі необхідно прийняти державну стратегію реформування соціального страхування ветеранів, яка визначить вектор змін та дій щодо підтримки ветеранів, створення окремої системи соціального страхування ветеранів, їх соціалізації та ресоціалізації. Реформа повинна впровадити комплексний підхід, спрямований на вдосконалення механізмів реалізації державної політики соціального захисту ветеранів.

Необхідно переглянути принципи та основи державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, удосконалити стратегічне планування, контроль та координацію діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. Реалізація такої реформи сприяє розвитку системи соціального захисту ветеранів, а також дотриманню прав і гарантій соціального захисту ветеранів. Важливими аспектами реформи є:

1. Удосконалення системи реабілітації та психологічної допомоги:

- Розвиток і впровадження ефективних програм реабілітації для ветеранів з тяжкими фізичними та психологічними наслідками.
- Забезпечення доступу до якісних послуг психологічної допомоги для полегшення психологічних травм ветеранів.

2. Створення позитивного іміджу ветерана:

- Розробка та запровадження програм та кампаній, спрямованих на підвищення громадської підтримки та розуміння внеску ветеранів у суспільство.

- Формування позитивного стереотипу щодо ветеранів та відзначення їхніх досягнень.

### 3. Оновлення законодавства:

- Адаптація існуючої законодавчої бази, зокрема, внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів, гарантії їх соціального захисту».
- Визначення законом понять «державна політика у сфері соціального захисту ветеранів» та «система соціального захисту ветеранів».

Зазначені заходи сприятимуть створенню ефективної системи підтримки та соціального захисту для ветеранів, сприяючи їхньому успішному відновленню та інтеграції в суспільство.

Чинний Закон № 45 визнається застарілим у відношенні системи пільг, існуючої для ветеранів, що потребує невідкладного реформування для адаптації до сучасних потреб та сприяння їхньому успішному включенню в активне громадське життя [200]. Потрібно врахувати низку питань, таких як страхування життя та здоров'я, забезпечення права на житло, статус ув'язнених та заручників, елімінація гендерної дискримінації, статус капеланів, благодійна діяльність, створення венчурних фондів тощо. У чинному законодавстві існують проекти законів, які частково або повністю вирішують ці питання, але вони ще не були доопрацьовані та не прийняті.

Щоб вирішити ці питання, можливим є аналіз усіх аспектів, згаданих вище, та розробка законопроектів, які враховують усі пропозиції експертів. Це може включати оновлення законодавства, визначення понять «державна політика у сфері соціального захисту ветеранів» та «система соціального захисту ветеранів».

У сфері страхування, враховуючи реформування медицини, розумним кроком є створення нормативної бази та етапне впровадження системи страхування життя та здоров'я для ветеранів, з можливістю залучення недержавних фондів. Це сприятиме якості страхових послуг.

Щодо реалізації права на житло для ветеранів, є законопроекти та державна концепція, спрямовані на покращення реалізації цього права. Проте, необхідно вирішити проблеми правового регулювання статусу ув'язнених і заручників, а також системи їх соціальної допомоги. Розгляд цих питань вимагає створення адекватного правового регулювання, що враховує специфіку цих категорій ветеранів.

Підтримка підприємницької діяльності серед ветеранів в Україні вимагає комплексного підходу та належної державної підтримки. Однією з важливих аспектів є розвиток франчайзингової та венчурної діяльності, але на сьогодні українське законодавство в цій області ще не містить необхідних стандартів та правового регулювання.

Щодо франчайзингу, важливо розглядати його як інструмент для підтримки ветеранів у веденні власного бізнесу. Держава може розробити стандарти організації ефективної франчайзингової діяльності та визначити розвиток цього напрямку у державних стратегіях та програмах професійної адаптації для ветеранів. Такі заходи допоможуть стимулювати участь ветеранів у підприємницькій сфері через франчайзинг.

У венчурній сфері, для забезпечення підтримки ветеранів, можливо прийняття окремого закону, який регулює діяльність венчурного капіталу. Цей закон може визначати сутність, функції та принципи діяльності венчурних фондів і венчурних компаній. Також важливо враховувати права бізнес-ангелів та створення рамкових умов для залучення роздрібних інвесторів до венчурних фондів.

Загальна мета таких ініціатив - створення сприятливого середовища для ветеранів, щоб вони мали можливість успішно реалізовувати свої підприємницькі ідеї та активно приєднуватися до бізнес-середовища в Україні.

Розробка закону про створення національного військового кладовища на честь загиблих захисників України та встановлення витрат на їх поховання з державного бюджету є важливим ініціативним кроком для вшанування та пам'яті військових, які віддали своє життя за незалежність країни.

Дублювання нормативно-правових актів та функцій між державними та місцевими органами може призводити до плутанини та неефективності в системі соціального захисту ветеранів. Запровадження чіткої нормативної бази та визначення відповідальності та функцій органів, які реалізують соціальний захист ветеранів, може допомогти у вирішенні цих проблем.

Крім того, покращення координації між органами влади, забезпечення ефективної взаємодії між державними та місцевими органами, а також співпраця з громадськими організаціями та інститутами громадянського суспільства можуть покращити систему соціального захисту ветеранів.

Проведення постійного моніторингу реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів є також важливим кроком для виявлення проблем та шляхів їх вирішення, що може допомогти удосконалити систему соціального захисту ветеранів в майбутньому.

З метою забезпечення соціально-економічної підтримки впровадження національної політики соціального захисту учасників бойових дій настає час прийняття заходів для поліпшення соціальних умов, в яких працюють ветерани бойових дій. Важливими аспектами є соціальна підтримка та фінансування державних програм, орієнтованих на розв'язання соціальних проблем учасників бойових дій (забезпечення медичної та психологічної реабілітації, соціально-професійної адаптації, житлових умов). З огляду на виклики сучасності, програми соціального забезпечення України потребують системної модернізації та адекватного фінансування для задоволення потреб сучасних ветеранів.

Пропонується вжити заходів щодо:

- Спрямування бюджетних коштів на пріоритетні напрями соціального захисту учасників бойових дій.
- Покращення контролю за використанням коштів.
- Створення трирівневої системи психологічної, медичної та соціальної підтримки на місцевому, регіональному та національному рівнях з відповідним фінансовим забезпеченням.

- Розробка економічних стимулів, надання податкових пільг, кредитів для реалізації соціального страхування Українських Бойових Рот.
- Придбання підприємств та розвиток соціального партнерства.
- Створення реальної фінансової бази та залучення інших джерел фінансування.

Одним з рішень для знаходження джерел фінансування є використання інструменту соціального партнерства, такого як соціальне підприємництво, яке поєднує бізнес-цілі та соціальні ідеї. Співпраця громадянського суспільства з економічними структурами у реалізації державної політики соціального захисту Українських Бойових Рот сприятиме посиленню соціальної відповідальності.

Також варто розглядати можливість використання практики залучення коштів та венчурного капіталу для підтримки українських ветеранів. З метою вдосконалення правового регулювання Міністерство ветеранів пропонує проект постанови Кабінету Міністрів України «Про Український фонд ветеранів», який передбачає створення неприбуткової організації для реалізації проектів соціальної допомоги ветеранам, нових джерел фінансування та субсидій, підтримки проектів міжнародного співробітництва і т.п. Прийняття цього проекту сприятиме реалізації та фінансуванню сучасних проектів підтримки ветеранів і ветеранських підприємств та їх реабілітації [46].

У сучасний період стартап-сектор набуває все більшого попиту, особливо в контексті учасників Антитерористичної операції/Операції об'єднаних сил. Існують спеціальні стартап-програми та ініціативи підтримки для ветеранів, які виражають бажання розпочати свій власний бізнес. Залучаючи українських стартаперів до участі у спеціалізованих міжнародних заходах, компанії можуть отримати додаткове фінансування від приватних інвесторів чи міжнародних організацій.

Для забезпечення базового фінансування інноваційних проектів важливим є створення центрального державного фонду ризиків та системи центрального регіонального державного фонду ризиків. У державному фінансуванні

інноваційних проектів слід надавати пріоритет тим, які відповідають не лише економічним, а й соціальним критеріям ефективності.

Зокрема, важливим є надання преференцій проектам, які допомагають вирішувати соціальні проблеми та сприяють соціальній адаптації ветеранів. Зокрема, для розвитку ризикового фінансування соціальних проектів, слід розглянути та впровадити системи податкових стимулів для корпоративних капіталовкладень.

Отже, розвиток венчурної діяльності не лише надає можливість фінансувати бізнес-проекти ветеранів, але і створює сприятливі умови для їхньої соціалізації, адаптації до праці, добробуту та особистого успіху.

З метою вдосконалення функціонування у сфері рекреації, оздоровлення та санітарно-курортного лікування необхідно провести оптимізацію системи, що надає послуги з санітарно-курортного лікування, і впровадити систему обліку функцій забезпечення соціальних потреб учасників Антитерористичної операції/Операції об'єднаних сил. Це вимагає реалізації відповідних заходів, що передбачають підвищення обізнаності учасників бойових дій /ООС щодо можливостей термічної обробки та контролю якості надання послуг.

Однією з нагальних задач є вирішення житлових проблем, що визначає актуальність впровадження спеціальних (іпотечних) рахунків та системи пільгового кредитування для отримання житла для учасників бойових дій з мінімальним відсотком власних внесків. Це створить стійку основу для довгострокового фінансування будівництва житла та покращить соціальну захищеність утвореної контрактної армії в Україні.

Додатково, для активізації вирішення житлових проблем слід: удосконалити регіональні програми надання доступного житла з компенсацією вартості (від 40 до 50%); встановлювати організаційні засади здешевлення для учасників бойових дій для житлових будинків та квартир; надавати дітям учасникам бойових дій переважне право на отримання пільгового молодіжного кредиту; забезпечувати пільгове кредитування [2].

Для поліпшення професійної адаптації, зокрема, працевлаштування, необхідно: встановлювати ефективну співпрацю з державними службами зайнятості, посилювати інформування учасників бойових дій про можливості перепідготовки та тренінгів; удосконалювати механізми надання державної підтримки для здобуття професійно-технічної освіти; стимулювати створення нових робочих місць для учасників бойових дій, залучати об'єднання роботодавців, розвивати соціальне підприємництво та франчайзинг; сприяти конкуренції між постачальниками послуг професійної адаптації, вдосконалювати моніторинг та контроль їх якості.

Створення нових можливостей для ветеранів вимагає впорядкованої інформаційної кампанії з активною участю інститутів громадянського суспільства. З цією метою пропонується вдосконалити інформаційно-комунікаційний механізм з метою підвищення рівня обізнаності щодо учасників бойових дій та налагодження ефективної взаємодії між владою та ветеранськими об'єднаннями. Для досягнення цієї мети визначено кілька пріоритетних завдань:

1. Удосконалення законодавства у сфері комунікаційної політики:
  - Розробка та впровадження стандартів комунікаційної політики, що базуються на принципах партнерства.
  - Затвердження механізмів впровадження цих стандартів для забезпечення їх ефективності [11].
2. Використання новітніх інформаційних технологій:
  - Активне впровадження та використання передових інформаційних технологій у роботі органів державного управління.
3. Забезпечення прозорості та легкості отримання інформації:
  - Здійснення заходів для забезпечення прозорості діяльності влади.
  - Спрощення процедур доступу громадян до необхідної інформації.
4. Створення стимулів для громадських організацій:
  - Розробка механізмів фінансової підтримки громадських організацій для вирішення соціальних проблем.



- Поширення підприємницької діяльності громадських організацій для підтримки ветеранів [2].
5. Створення єдиного національного реєстру та електронного сервісу «e-weteran» [23]:
- Прискорення створення національного реєстру ветеранів.
  - Впровадження електронного сервісу «E-Weteran» для зручного доступу до інформації.
6. Участь громадян у розробці та реалізації політики соціального захисту ветеранів:
- Вдосконалення форм участі громадян у розробці та виконанні державної політики у сфері соціального захисту ветеранів на всіх рівнях влади.

Розвиток медіа та комунікацій визначає можливість виявлення та вирішення актуальних проблем. Світовий досвід підтверджує, що політики, які користуються широкою громадською підтримкою, є більш ефективними [76]. Ці кроки сприятимуть створенню системи, яка налагоджує тісний зв'язок між владою та ветеранами для забезпечення їхнього гідного статусу та підтримки у суспільстві.

Зауважимо, що існують різноманітні методи залучення громадян до громадської діяльності. З прогресом наукових досліджень та розвитком інформаційних технологій, пропонується вдосконалити заходи, які виявляються корисними на обраній території. Зокрема, рекомендується:

1. Посилення інформаційної доступності:
  - Надання інформації через телевізійні та радіоінтерв'ю, оголошення в ЗМІ та інші канали про соціальну допомогу ветеранам.
  - Запровадження рекламних кампаній, інформаційних прес-релізів, бюлетенів та інших засобів масової інформації.
2. Створення інформаційних контактів:

- Налагодження інформаційних зв'язків з ветеранами через спільні заходи, бізнес-ланчі, групові дискусії та опитування громадської думки.
- Організація громадських слухань, вебінарів, дебатів, які сприяють діалогу.

### 3. Створення зручних інформаційних платформ:

- Розробка єдиної платформи для повної інформації про ветеранські програми та встановлення цільових веб-сайтів та сторінок в соціальних мережах.

### 4. Розвиток громадських організацій:

- Посилення роботи комісій, комітетів і рад ветеранів та їх спільна відповідальність.

### 5. Дослідження ефективності дій:

- Проведення додаткових досліджень ефективності спільних ініціатив.

За нашим переконанням, розвиток інформаційно-комунікаційного механізму дозволить вдосконалити існуючі підходи у сфері соціального захисту учасників бойових дій та гарантує відповідність їхніх потреб. Зазначимо, що адаптивний психологічний механізм, який був висвітлений у попередньому розділі, спрямований на створення ефективного зв'язку та діалогу між владою та громадянами. Рекомендується розглянути можливість створення центру або регіональної мережі центрів реабілітації та адаптації учасників бойових дій, які виконуватимуть інтегровані функції в різних напрямках, включаючи науково-практичні, інформаційні та освітні.

Створення центру реабілітації та психологічної підтримки для учасників бойових дій має значний потенціал для поліпшення їхнього становища та інтеграції в суспільство. Такий центр сприятиме:

#### 1. Створенню загальнодержавної системи підтримки:

- Розробка загальнодержавної системи реабілітаційно-психологічної підтримки ветеранів для забезпечення їхнього повноцінного відновлення.

## 2. Стандартизації термінології:

- Впровадження єдиної термінології для медичної, фізіологічної, психологічної, професійної та соціальної реабілітації для конкретизації етапів та процесів діяльності.

## 3. Створення інформаційної системи:

- Розробка інформаційної системи для спеціалістів у сфері соціальної реабілітації, яка визначатиме психодіагностичні показники та відображатиме необхідні соціально-реабілітаційні та адаптаційні заходи.

## 4. Підготовка фахівців:

- Підбір та підготовка висококваліфікованих фахівців у сфері соціальної реабілітації та адаптації для забезпечення ефективної допомоги учасникам бойових дій.

## 5. Підвищення стандартів:

- Підвищення стандартів соціальної реабілітації та адаптації, затвердження показників і критеріїв для оцінки ефективності методів реабілітації та адаптації.

## 6. Принципи міжнародної практики:

- Врахування принципів ефективної організації управління, прозорості, рівних можливостей, індивідуального підходу та персоналізації результатів у розвитку адаптаційно-психологічного механізму.

## 7. Активна роль громадянського суспільства:

- Залучення військових профспілок, військових капеланів та громадських волонтерських організацій до соціальної допомоги учасникам бойових дій.

## 8. Поширення глобальних практик:

- Встановлення глобальної практики психологічної адаптації та ресоціалізації, що підтверджує відповідальність держави за

учасників бойових дій та забезпечує високий рівень довіри та взаємодії між ветеранами, владою та громадянським суспільством.

Відповідно до міжнародної практики надання реабілітаційних та соціальних послуг ветеранам для успішної адаптації в суспільстві, розробка адаптаційно-психологічного механізму повинна ґрунтуватися на принципах, які визначають його ефективність:

1. Ефективне керування:

- Впровадження ефективного управління для забезпечення координації та ефективності надання послуг ветеранам.

2. Прозорість та відкритість:

- Забезпечення прозорості та відкритості в діяльності, що сприяє довірі та взаєморозумінню між всіма учасниками процесу.

3. Рівні можливості при виборі послуг:

- Гарантування рівних можливостей ветеранам при виборі необхідних реабілітаційних та соціальних послуг.

4. Індивідуальний підхід та персоналізація результатів:

- Здійснення індивідуального підходу та персоналізації результатів для забезпечення максимального врахування потреб кожного ветерана.

Застосування цих принципів відобразиться у створенні глобальної практики психологічної адаптації та ресоціалізації ветеранів, підтвердить відповідальність держави за їхнє благополуччя та забезпечить високий рівень довіри та взаємодії між ветеранами, владою та громадянським суспільством [159].

Важливо враховувати, що для учасників бойових дій активно реалізує соціальні програми за участю інститутів громадянського суспільства. Велику роль у цьому грають військові профспілки, капелани та громадські волонтерські організації. Активізація профспілкового руху в Україні, підвищення впливу громадянського суспільства на розробку та реалізацію національної політики соціального захисту учасників бойових дій, а також підтримка волонтерства,

груп підтримки, ветеранських громад, визначення показників та критеріїв ефективності застосовуваних методів реабілітації та адаптації є ключовими аспектами успішної інтеграції ветеранів у суспільство.

Для забезпечення високого рівня довіри та взаємодії між ветеранами, владою та громадянським суспільством, рекомендуємо:

1. Активізувати профспілковий рух:
  - Сприяти активізації профспілкового руху в Україні, зокрема в контексті підтримки соціальних та економічних інтересів ветеранів.
2. Посилити вплив громадянського суспільства:
  - Зміцнити спроможність інститутів громадянського суспільства впливати на розробку та реалізацію національної політики соціального захисту учасників бойових дій.
3. Підтримувати волонтерство та громади:
  - Активно підтримувати волонтерські та громадські групи підтримки для забезпечення ефективної інтеграції ветеранів в суспільство.
4. Затвердження показників та критеріїв оцінки соціальних методів реабілітації та адаптації:
  - Розробити та затвердити чіткі показники та критерії оцінки ефективності застосовуваних методів соціальної реабілітації та адаптації, що дозволить ефективно відстежувати та підвищувати якість послуг.

Врахування міжнародного досвіду та застосування цих підходів дозволять створити глобальну практику психологічної адаптації та ресоціалізації ветеранів, засвідчити відповідальність держави за їхнє благополуччя та забезпечити довіру та взаємодію між усіма учасниками процесу.

Соціальний захист та реабілітація учасників бойових дій є однією з ключових відповідальностей будь-якої країни, що веде війну чи стикається зі збройним конфліктом. Важливою є не лише формулювання державної політики в цьому напрямку, але й розробка ефективних механізмів для її реалізації.

1. Аналіз потреб та проблем учасників бойових дій

Першим кроком є проведення комплексного аналізу потреб та проблем учасників бойових дій. Це включає фізичний, психологічний та соціальний аспекти їхнього благополуччя. Збір і аналіз даних про стан здоров'я, рівень освіти, трудову зайнятість та інші параметри дозволяють розробити індивідуалізовані програми підтримки.

## 2. Створення централізованого органу управління

Ефективна реалізація державної політики вимагає створення централізованого органу управління, який буде відповідати за координацію та моніторинг реабілітаційних заходів. Такий орган має забезпечувати взаємодію між різними відомствами та організаціями, що надають підтримку.

## 3. Співпраця з неприбутковими організаціями та громадськістю

Активна участь неприбуткових організацій та громадськості є ключовою для успішної реалізації програм соціального захисту та реабілітації. Співпраця з цими сторонами дозволяє максимально використовувати ресурси та експертизу для надання якісної підтримки.

## 4. Розвиток програм професійної підготовки та трудової реінтеграції

Однією з важливих складових є реалізація програм професійної підготовки та трудової реінтеграції. Розробка курсів, спрямованих на навчання новим навичкам, а також створення механізмів сприяння працевлаштуванню є критичними завданнями.

## 5. Моніторинг та оцінка ефективності програм

Постійний моніторинг та оцінка ефективності реабілітаційних та соціальних програм є обов'язковим етапом. Визначення позитивних та негативних аспектів дозволяє коригувати стратегії та механізми для досягнення максимального позитивного впливу.

Розробка та вдосконалення механізмів реалізації державної політики соціального захисту та реабілітації учасників бойових дій вимагає системного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін. Лише таким чином можна забезпечити повноцінну та ефективну підтримку та інтеграцію ветеранів у цивільне життя.

Психологічна реабілітація та соціальна адаптація учасників бойових дій мають визначальне значення для збереження соціального капіталу суспільства після завершення конфлікту. Міжнародний досвід свідчить, що успішна інтеграція ветеранів в сучасне суспільство майже неможлива без своєчасної психологічної підтримки, адаптаційних заходів та індивідуального підходу [37].

1. Ефективна психологічна підтримка:

- Розробка та впровадження програм психологічної підтримки для ветеранів, з орієнтацією на індивідуальні потреби та динаміку психічного стану.

2. Соціальна адаптація:

- Забезпечення інтеграції ветеранів в суспільство через адаптаційні заходи, що охоплюють різні сфери життя, включаючи освіту, працевлаштування, житлове устрою та культурне взаєморозуміння.

3. Конструктивний діалог влади та суспільства:

- Встановлення відкритого та конструктивного діалогу між владою та громадськістю для побудови ефективної системи реабілітації та адаптації учасників бойових дій.

4. Спільна мета в рішенні соціальних проблем:

- Визначення спільної мети вирішення соціальних проблем учасників бойових дій, яка стане основою для зміцнення потенціалу українського суспільства, його єднання та толерантності.

5. Активізація зусиль держави та суспільства:

- Активізація спільних зусиль держави та суспільства для підвищення ефективності соціального захисту та зміцнення функціонування системи.

6. Модель активної політики соціального захисту:

- Розробка та реалізація моделі активної політики соціального захисту, що базується на максимальному використанні особистісного потенціалу кожного ветерана.

Впровадження цих заходів дозволить не лише покращити стан ветеранів, а й позитивно позначиться на стабільності та розвитку українського суспільства в цілому.

### **3.2. Аналіз упровадження зарубіжних практик вдосконалення публічного управління у сфері соціального захисту і реабілітації учасників бойових дій в Україні**

В Україні, де відсутній власний досвід розробки та реалізації соціальної політики для ветеранів та подолання наслідків війни, впровадження світового досвіду у сфері соціального захисту населення стає критично важливим. Засвоєння найкращих світових практик може сприяти вдосконаленню національної системи соціального захисту ветеранів та її адаптації до міжнародних стандартів [8].

#### 1. Спеціалізовані правоохоронні органи:

- Розгляд можливості створення спеціалізованого правоохоронного органу для захисту прав та інтересів ветеранів.

#### 2. Ефективна система обміну інформацією:

- Впровадження ефективної системи обміну інформацією, забезпечення високого рівня зв'язку та зворотного зв'язку між владою та ветеранами.

#### 3. Соціальне та медичне страхування:

- Впровадження системи соціального та медичного страхування для забезпечення всебічного покриття потреб ветеранів.

#### 4. Матеріальне та нематеріальне забезпечення:

- Збільшення рівня матеріального забезпечення ветеранів через грошові внески, пенсії, кредити та розвиток нематеріального забезпечення, такого як медико-психологічна реабілітація та соціальна адаптація.

#### 5. Підвищення кваліфікації та перепідготовка:



- Запровадження програм для підвищення кваліфікації та перепідготовки ветеранів з метою полегшення їхнього входження на цивільний ринок праці.

6. Підтримка розвитку власного бізнесу:

- Створення умов для розвитку власного бізнесу ветеранів, з метою максимального використання їхнього потенціалу та зниження рівня безробіття.

7. Імідж та престиж військової служби:

- Вдосконалення іміджу та підвищення престижу військової служби для забезпечення високого статусу ветеранів у суспільстві.

Використання цих заходів дозволить Україні здійснити успішний трансфер світового досвіду у сфері соціального захисту ветеранів та створити належні умови для їхнього повноцінного життя після війни.

Ветерани у Сполучених Штатах не тільки є значною частиною робочої сили, але й стають символами дисциплінованого лідерства, зрілості та непохитної відданості справі. Знання та досвід, отримані ветеранами в армії, визначають їхню трудову етику, наполегливість і здатність швидко навчатися. Це лідери, готові діяти в екстремальних ситуаціях, приймати термінові рішення та адаптуватися до змін.

Багато американських організацій визнають ці якості і активно вербують ветеранів. Компанії, такі як PenFed, UPS, Coca Cola та Home Depot, розвинули ефективні програми найму ветеранів [37].

На федеральному рівні в США фінансуються програми підтримки ветеранів та їхнього бізнесу:

1. Стипендії для самозайнятості для ветеранів-інвалідів:

- Програма, яка надає фінансову підтримку ветеранам-інвалідам для реалізації бізнес-проектів.

2. Aniel Investment Group:

- Інвестиційна група, що підтримує ветеранів та інвестує в стартапи, заснована і керована випускниками американських військових академій.
3. Фонд для інвестування в державні компанії:
- Створений для інвестування в компанії, власники або керівники яких - ветерани збройних сил США.
4. Street Shares:
- Онлайн-платформа кредитування для ветеранів, спрямована на об'єднання інвесторів і власників малого бізнесу.
5. Інвестиційна програма для досвідчених підприємців:
- Програма, що надає стартовий капітал і доступ до мережі інформаційної підтримки для досвідчених підприємців.

Ці програми спрямовані на підтримку ветеранів у різних аспектах життя та бізнесу, допомагаючи їм успішно інтегруватися в цивільне життя та вдосконалювати свої підприємницькі навички.

У Сполучених Штатах існує Центр передового досвіду для ветеранів-підприємців (Center of Excellence for Veteran Entrepreneurs), який працює з метою підтримки розширення підприємницьких можливостей для ветеранів та їхніх сімей через обмін знаннями та ресурсами. Цей центр розробляє програми інноваційного підприємництва, надає тренінги та проводить відповідні дослідження по всій території Сполучених Штатів.

Важливим фактом є те, що половина всіх американських ветеранів Другої світової війни та 40% ветеранів Корейської війни стали підприємцями. Зараз в США існує 5,5 мільйона підприємств, і 7% з них належать ветеранам, з загальним річним доходом 1,14 трильйона доларів та витратами на оплату праці в розмірі 195 мільярдів доларів.

Компанії, засновані ветеранами і досягнувши феноменального успіху, включають такі відомі бренди, як Walmart, FedEx, RE/MAX, Sperry Shoes, Nike, GoDaddy, Enterprise Rent-a-Car та інші.

Крім того, існують інші ініціативи та фонди, такі як:

1. Ветеранський фонд венчурного капіталу:

- Інвестиційний фонд для інвестування в публічні компанії, якими володіють або керують ветерани збройних сил США.

2. Street Shares:

- Онлайн-платформа кредитування для ветеранів з метою об'єднання інвесторів та власників малого бізнесу.

3. Інвестиційна програма для досвідчених підприємців:

- Програма, що допомагає досвідченим підприємцям досягти успіху, надаючи стартовий капітал і доступ до мережі інформаційної підтримки з понад 1700 бізнес-партнерів.

Ці ініціативи сприяють розвитку та успіху ветеранів-підприємців у різних галузях, а їхня діяльність важливо впливає на економіку країни.

У Сполучених Штатах компанії, засновані ветеранами, відіграють важливу роль у зменшенні безробіття серед своїх конкурентів. Протягом останніх 15 років такі досвідчені підприємства створили 324 000 робочих місць. Однак шлях до успіху в бізнесі повний ризиків і труднощів, особливо для тих ветеранів, які не мають досвіду в даній сфері.

Однією з найбільших проблем є отримання фінансування для відкриття бізнесу, особливо для тих, хто не має попереднього досвіду в певній галузі. У цих умовах важливою стратегією може стати придбання франшизи, яке вважається ідеальним рішенням для подолання цих труднощів.

Визначаючи франшизу як «форму підприємницької діяльності, де одна сторона передає іншій стороні певний набір ексклюзивних прав в обмін на винагороду», франшизинг дозволяє ветеранам стати власниками бізнесу з меншим ризиком, отримуючи підтримку франчайзера.

Це рішення не тільки дозволяє уникнути ризиків та труднощів, з якими може стикнутися підприємець, але також дарує право легально використовувати відому торгову марку. Отже, ветерани отримують можливість зменшити ймовірність невдачі та користуватися підтримкою відомого бренду, однак, на

жаль, існують певні обмеження, такі як обов'язкові виконання контрактів, відповідальність франчайзера та обов'язковий ліцензійний збір.

«На жаль, в Україні існує відстань від американських стандартів, проте виникає необхідність у системному підході», – також було зазначено в заяві, поданій до державної служби зайнятості. За статистикою, більше 70% демобілізованих ветеранів є професійно активними, і ця група представлена наступним чином: 51% – особи до 35 років, 29% – від 35 до 44 років, 20% – особи віком від 45 років. Значна частина зареєстрованих у службі зайнятості ветеранів (41%) мають вищу освіту [71].

Сучасна держава спрямовує свої зусилля на підтримку традиційного зайнятості. Відображаючи це, уряд затвердив Державну цільову програму медичної реабілітації, фізичної та соціально-психологічної реінтеграції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників бойових дій та осіб, які беруть участь у здійсненні заходів із забезпечення безпеки і оборони держави. Ця програма, призначена на період до 2023 року, стала механізмом для організації заходів із соціальної реабілітації, соціально-професійної адаптації та санітарно-курортного лікування учасників бойових дій та учасників ОСС.

Незважаючи на прийняту програму, важливо відзначити, що вона не передбачає чіткого порядку професійної ресоціалізації або окремих програм для ветеранів. Таким чином, існує потреба у впровадженні більш системного підходу.

Спрямовані на адаптацію демобілізованих осіб на ринку праці, центри зайнятості активно включаються в підприємницьку діяльність. Фахівці служб зайнятості допомагають ініціювати власний бізнес серед демобілізованих, проводячи різноманітні курси та консультативні семінари з підприємництва.

Багато програм після мобілізаційної підтримки ветеранів втілюються за активної участі державних органів та за підтримки волонтерських та громадських ініціатив. Навчальні семінари, проекти та курси спрямовані на бізнес-планування та розвиток бізнесу, реалізуються завдяки ініціативам, таким як «Школа розвитку лідерства для ветеранів бойових дій», «Лідерство для жінок,

які брали участь у боротьбі», «Відкритий університет Майдан» і багато інших, що надають можливості для соціально-професійної адаптації ветеранів.»

Отримання додаткових фінансових ресурсів для відкриття та управління бізнесом можливо завдяки участі у міжнародних програмах та проектах, які спрямовані на підтримку демобілізованих учасників бойових дій. Такі ініціативи включають програми відбудови та сталого розвитку, вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а також ініціативи Європейського Союзу (ЄС), Горизонт 2020 (ЄС), Проект Україна-Норвегія і інші [37].

Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 504-р «Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва в Україні до 2020» визначає шість стратегічних напрямків для стимулювання цього сектору. Вони включають створення умов для розвитку малого та середнього підприємництва (МСП), надання доступу до фінансування, спрощення адміністрування податків, підвищення обізнаності про культуру підприємництва та розвиток підприємницьких навичок, підтримку експорту та інтернаціоналізації МСП, а також підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу МСП.

Згідно з оцінкою Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Україні важливо зміцнити інституційну базу для створення сприятливих умов розвитку МСП. Основні рекомендації включають покращення доступу МСП до фінансування, стимулювання конкуренції в банківському секторі, спрощення податкової системи, забезпечення стабільності доходів та відшкодування податків. Значний акцент робиться на розвитку підприємницьких навичок та культури, а також сприянні інтернаціоналізації та експорту МСП [45].

Важливо підкреслити, що пропоновані напрями розвитку МСП безпосередньо зачіпають демобілізованих ветеранів, які розглядають або вже розпочали свій власний бізнес.

Отже, «причини відмови від відкриття власного бізнесу в Україні залишаються: обмежений доступ до фінансування, економічна нестабільність та різноманітні загрози» [68]. У цьому контексті франчайзинг стає ефективним засобом зниження ризиків у веденні бізнесу та надає можливість стати власником

прибуткового підприємства, навіть якщо підприємець не має достатнього досвіду або великого бюджету.

Окрім франчайзингу, інші стратегії та концепції розвитку МСП, спрямовані на підтримку ветеранського підприємництва, також варто розглядати. Розвиток франшизи в Україні підтримується на рівні Української асоціації роботодавців франчайзингу, Асоціації франчайзі України та Асоціації розвитку франчайзингу, готельного господарства та інфраструктури.

Нормативно-правова база франчайзингових відносин національного рівня перебуває у перехідній фазі та потребує удосконалення, включаючи саму культуру франчайзингових відносин. Хоча в світовій спільноті використовується термін «франчайзинг», в українському законодавстві домінує термін «торгова концесія» [26].

Щоб отримати повнішу інформацію про розвиток ринку франчайзингу в Україні, можна звернутися до звіту американського галузевого порталу «Огляд франчайзингового сектора в Україні та його показників на основі опитування». Зазначений звіт, підготовлений у 2015 році, спільно з українськими консалтинговою компанією Franchise Group та Асоціацією ритейлерів України, вказує, що у 2015 році франчайзингом охоплені галузі роздрібної торгівлі (42%), заклади громадського харчування (20%) та побутові послуги (28%). Беруть участь у цьому секторі 565 компаній в Україні, зокрема польські, португальські та німецькі бренди мають значну частку [37].

Загальнонаціональна мережа франшиз в Україні активно розвивається з 2015 року і наразі займає понад 60% ринку вітчизняних франшиз. До успішних франчайзингових мереж в Україні входять: Pizza Celentano, Fresh Line, Lviv Croissants, Frans.ua, ресторани MAFIA, 74 види кави, такі як «MOJA KAWA», «AROM KAWA», «Gemini»; торгові мережі: ZARINA, Novus, «Наша Земля»; експрес-кур'єрська доставка «IN TIME», «Нова Пошта»; фітнес-клуби «NEW BODY», «MALIBU»; агропроект «Małe Owoco»; «TEZ TOUR», «TUI». За кількістю франчайзингових точок найбільшими мережами в Україні є «Наша Ряба» (понад 2500 точок), «Гавриловські курчата» (понад 600 точок) і «Форнетті»

(близько 500 точок). Понад 30 українських мереж також представлені на міжнародних рівнях, включаючи мережі чоловічого одягу «VD one», «Arber», експрес-доставку «DELFAST», мережу швидкого харчування «Burger Loft», Львівську майстерню шоколаду та інші [76].

Для сприяння розвитку франшизи в Україні було прийнято спеціальні заходи. У 2006 році члени Франчайзингового комітету Європейської Бізнес Асоціації заснували Всеукраїнську громадську організацію «Федерація розвитку франчайзингу, готельного бізнесу та інфраструктури» (далі - Федерація). Основною метою асоціації є налагодження співпраці між міжнародними компаніями, державними службовцями, підприємцями та українськими компаніями для створення сприятливих умов для ведення франчайзингової діяльності.

У 2015 році Федерація спільно з Міністерством соціальної політики України реалізувала Адаптаційну програму VET Fran для військовослужбовців (франшиза для ветеранів), якою надається допомога ветеранам та демобілізованим військовослужбовцям у адаптації та початку цивільного життя. Учасниками цієї програми є Міністерство соціальної політики України, профільні міністерства Збройних Сил, ветерани ЗСУ, франчайзери, які будують власні мережі, та консалтингова компанія для малих і середніх підприємств і муніципалітетів.

Програма включала майстер-класи, тренінги, круглі столи та конференції з розвитку бізнесу та франчайзингу. Асоціація працювала над об'єднанням франчайзі, надавши можливість вибору франчайзі, консультантам і банкам, які бажають надавати франчайзингові кредити. Клуб також провів переговори з власниками успішних українських та іноземних франшиз та допоміг знайти додаткових спонсорів. Франчайзингові компанії надавали учасникам програми адаптації знижки в пакеті, часткове фінансування пілотних проектів і спонсорство в розмірі, залежному від розроблюваних пакетів [90].

Ураховуючи наявні виклики, важливо продовжувати підтримку розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) та франчайзингу серед ветеранів, одночасно

з підвищенням фінансової грамотності цієї групи осіб. Активне заохочення обміну інформацією між урядом та бізнесом, а також підтримка програм, таких як VET Fran, визначають ключові напрямки розвитку.

Можливі рішення засновані на американському досвіді:

1. Подолання бюрократичних бар'єрів: Зменшення документального навантаження та впровадження електронного адміністрування для учасників бойових дій, спрощення реєстрації та ведення бізнесу, а також ефективна робота системи «єдиного вікна» для підприємців [80].
2. Державна підтримка через кредитування та пільги: Розробка програм та пільгового кредитування комерційної діяльності, пільгових умов для оренди приміщень та рекламних площ, оплати військовослужбовців.
3. Створення установ та центрів для ветеранів: Узгодження та координація діяльності підприємців, франчайзерів, державних органів, громадських та міжнародних організацій, а також моніторинг ефективності програм для ветеранів [30].
4. Створення інформаційної платформи та фондів: Розвиток інформаційної платформи, фондів підтримки розвитку бізнесу та венчурного капіталу для інвестування у підприємства, ініційовані ветеранами.
5. Регулювання відносин в сфері франчайзингу: Регулювання відносин між суб'єктами господарювання у сфері франчайзингу та підтримка пільгового франчайзингу для досвідчених підприємців.

Навчання на основі зарубіжного досвіду: Німеччина, Франція та Велика Британія успішно впроваджують програми професійної реабілітації для ветеранів, сприяючи їх адаптації до цивільного життя. Наприклад, німецькі солдати мають можливість розпочати власний бізнес навіть під час служби.

Розвиваючи інноваційні та ефективні стратегії, Україна може зробити крок у напрямку полегшення шляху для ветеранів у світ підприємництва та франчайзингу.

У сучасному світі уряди країн активно працюють над розв'язанням проблем соціальної напруги та психологічної реабілітації ветеранів. З цією



метою вони створюють мережі реабілітаційних центрів, орієнтованих на допомогу тим, хто страждає від психічних захворювань, зумовлених зонами бойових дій. Україна, будуючи власну систему надання реабілітаційних послуг для ветеранів, може взяти на увагу цей міжнародний досвід.

Основні напрямки удосконалення реабілітації в Україні:

1. Законодавчі Зміни: Найбільш важливим завданням залишається вдосконалення реабілітаційного законодавства України та його відповідність сучасним міжнародним стандартам.
2. Система Реабілітаційних Послуг: Створення цілісної системи реабілітаційних послуг та підвищення кваліфікації фахівців в цій галузі.
3. Міжнародний Досвід: Використання позитивного досвіду Німеччини та США, зокрема включення психології ресоціалізації та центрів соціального захисту у систему психосоціальної підтримки ветеранів.

Важливі аспекти з міжнародного досвіду:

1. Роль Громадських Організацій: Найбільшу підтримку ветеранам надають громадські організації та благодійні фонди. Держава виступає у ролі координатора дій у взаємодії з приватними ініціативами.
2. Громадянське Суспільство: Зростаюче громадянське суспільство в Україні потребує підтримки влади і важливого діалогу для подальшої співпраці.
3. Підтримка Сімей: Важливість підтримки сімей ветеранів відображається в успішних програмах Великої Британії та Німеччини. Україні варто розглядати включення членів сімей ветеранів у правові категорії та підтримку аліментів.

Унікальні аспекти реабілітації та підтримки ветеранів можуть бути успішно впроваджені в Україні, спираючись на світовий досвід та вивчаючи його найкращі практики.

Впровадження ефективної системи соціального захисту для ветеранів та військовослужбовців є актуальним завданням для багатьох країн, і Україна не є винятком. Досвід Великої Британії та Франції може стати цінним джерелом для розвитку відповідної системи в Україні.

Однією з ключових аспектів, які варто вивчити, є система житлового забезпечення для ветеранів. Велика Британія вже визначила позитивний підхід, де держава відшкодовує певний відсоток вартості житлового кредиту чи іпотеки для ветеранів. Франція також забезпечує компенсацію витрат на житло через військовий міністерство. Це може послужити відмінним прецедентом для подібних програм в Україні.

У країнах із розвиненими системами соціального захисту ветеранів, таких як США, важливо враховувати актуальні виклики і регулярно оновлювати військове законодавство. Цей підхід може бути надзвичайно корисним для України, яка також переосмислює свою систему соціального забезпечення військовослужбовців.

Однак ключовим аспектом є впровадження обов'язкового медичного страхування для військовослужбовців. У своєму розвиненому вигляді ця система може включати обов'язкове медичне страхування, добровільне страхування довгострокового догляду, сімейне страхування та інші аспекти. Досвід США, де існують спеціальні програми страхування життя та здоров'я для військовослужбовців, може бути важливим джерелом натхнення.

Застосування елементів зарубіжного досвіду щодо соціального захисту ветеранів в Україні може допомогти створити систему, яка враховує потреби та виклики українських ветеранів та військовослужбовців у сучасних умовах. Реформування законодавства, удосконалення програм та надання підтримки громадянському суспільству можуть стати ключовими кроками на шляху до ефективної соціальної підтримки цієї важливої групи населення.

У розвитку системи соціального захисту для ветеранів України важливу роль відіграє міжнародний досвід та співпраця з різними партнерами. В контексті створення якісної медичної допомоги, відповідно до Концепції реформування фінансування охорони здоров'я, вводиться модель солідарного медичного страхування.

Міжнародний досвід та рекомендації Світової Організації Охорони Здоров'я підтверджують, що перехід до фінансування медицини на основі

страхування є ефективним шляхом забезпечення якісної медичної допомоги. Крім того, уряд України в рамках розвитку міжнародного співробітництва отримує активну підтримку вирішення різноманітних проблем, пов'язаних із створенням ефективного механізму соціального захисту ветеранів.

Міністерство ветеранів розпочало ініціативу створення нових партнерств та реалізацію перспективних проектів для вирішення ключових проблем ветеранів. Міжнародні організації, такі як Міжнародна організація з міграції (МОМ), IREX, та Організація безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), стали ключовими партнерами у цьому процесі.

Наприклад, МОМ підтримала практичні заходи для реінтеграції ветеранів в суспільство через соціально-економічне відновлення та психосоціальну підтримку. Це включало навчання та обладнання для вивчення нових кар'єр та відкриття власного бізнесу.

IREX зосереджується на інноваційних програмах розвитку лідерства, спрямованих на підвищення якості освіти та зміцнення впливу незалежних медіа. Для ветеранів, це означає збереження їхнього людського капіталу та створення ефективних структур підтримки.

Ці партнерства та проекти покликані покращити реінтеграцію ветеранів в українське суспільство, підвищити доступність високоякісних послуг з охорони психічного здоров'я та розширити економічні можливості для ветеранів. Вони є прикладом ефективного використання міжнародного досвіду та ресурсів для покращення якості життя та благополуччя ветеранської громади.

У сфері співпраці України з ОБСЄ, основний акцент робиться на підтримці суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності кордонів України, що відповідає основоположним принципам ОБСЄ. Участь українських представників у місіях ОБСЄ у різних країнах світу підтверджує залученість та взаємодію України в різноманітних контекстах.

Особливу увагу приділяють польові підрозділи ОБСЄ, де українські представники активно беруть участь у вирішенні конфліктів та забезпеченні миру в різних частинах світу.

Співпраця з Міжнародною організацією з міграції (МОМ), IREX та ОБСЄ реалізує важливі проекти міжнародної технічної допомоги для ветеранів. Наприклад, проекти «Підтримка реінтеграції ветеранів конфлікту на сході України» та «Програма реінтеграції ветеранів» проводяться за участі Європейського Союзу та Сполучених Штатів відповідно.

Додатково, спільний проект «Норвегія – Україна» з *NORD University* призначений для підготовки ветеранів до цивільної праці та їхньої соціальної адаптації в громадянському суспільстві.

Здобутки та рекомендації міжнародних організацій свідчать про важливість міжнародної підтримки та вивчення досвіду інших країн. Рекомендації включають адаптацію законодавства до міжнародних стандартів, розробку національної стратегії державної політики та створення ефективної системи звітності та інформації.

Загальна мета — покращення якості життя та благополуччя ветеранської громади. Ця співпраця дозволяє враховувати різноманітні аспекти кожної країни, використовуючи при цьому позитивний міжнародний досвід та уникати можливих помилок через вивчення досвіду інших країн та врахування міжнародних рекомендацій.

## ВИСНОВКИ

Соціальна підтримка військовослужбовців та учасників бойових дій включає комплекс заходів для забезпечення добробуту цієї соціальної групи. В наш час важливість вивчення та реалізації програм соціальної підтримки в Україні є більшою, ніж будь-коли, особливо враховуючи збільшену кількість осіб, які вступили до Збройних Сил України після повномасштабного вторгнення та активних бойових дій на території країни. Важливо також розуміти, що війна створює травматичний досвід як у фізичному, так і у психологічному плані.

### 1. Фізична підтримка:

- Медична допомога: забезпечення якісної медичної допомоги для поранених військовослужбовців.
- Реабілітація: надання послуг реабілітації для тих, хто отримав травми або інвалідність під час бойових дій.
- Доступ до медичних послуг: забезпечення доступності та ефективності медичної системи для військовослужбовців.

### 2. Психологічна підтримка:

- Психотерапія та консультування: Надання психотерапевтичної та психологічної допомоги для тих, хто пережив важкі події.
- Групова підтримка: організація групових сесій для спільного обговорення та поділу досвіду.
- Психосоціальна адаптація: розвиток програм, спрямованих на адаптацію військовослужбовців у мирному житті.

### 3. Соціальна інтеграція:

- Трудова інтеграція: програми підтримки для трудової інтеграції ветеранів у цивільному житті.
- Навчання та перекваліфікація: забезпечення можливостей навчання та перекваліфікації для полегшення переходу до нових сфер діяльності.

### 4. Соціальна захист:

- Послуги з соціального житлового будівництва: забезпечення можливостей для отримання житла військовослужбовцями та їхніми родинами.

- Соціальні виплати: визначення та надання соціальних допомог та виплат для ветеранів та їхніх сімей.

#### 5. Співпраця з міжнародними організаціями:

- Міжнародні партнерства: розвиток співпраці з міжнародними організаціями для обміну досвідом та залучення міжнародної підтримки.

Реалізація цих заходів дозволить покращити добробут та якість життя військовослужбовців та учасників бойових дій, сприяючи їхній ефективній реінтеграції в громадське життя після закінчення служби.

Визначено, що поточна державна політика соціального захисту учасників бойових дій потребує комплексного вдосконалення у всіх базових механізмах, таких як інституційно-правовий, соціально-економічний, адаптивно-психологічний та інформаційно-комунікативний. Пропонуються конкретні напрями удосконалення кожного механізму для підвищення їх ефективності в розв'язанні питань соціального захисту учасників бойових дій та адаптації до змін, що відбуваються на цьому етапі розвитку країни.

У рамках інституційно-правового напрямку визначено необхідність встановлення чітких повноважень та функцій органів влади, які відповідають за заходи соціального захисту учасників бойових дій. Також запропоновано поліпшити координацію дій державних органів та забезпечити ефективне управління в системі соціального захисту. Рекомендується затвердити державну стратегію соціального захисту ветеранів війни та внести відповідні зміни до чинного законодавства, регулювати питання щодо страхування життя та здоров'я учасників бойових дій, а також забезпечити реалізацію їхніх прав.

У напрямку соціально-економічного вдосконалення пропонується поліпшити моніторинг реалізації державних програм та ефективного використання бюджетних коштів для пріоритетних сфер соціального захисту учасників бойових дій. Рекомендується розвивати економічні стимули, надавати податкові пільги, здійснювати кредитування з бюджетів та соціальних фондів для забезпечення соціального захисту учасників бойових дій.

Також важливим є залучення бізнесу та розвиток соціального партнерства, а також створення стійкої фінансової бази та залучення інших джерел фінансування.

У контексті інформаційно-комунікативного напрямку визначено необхідність поглибленої співпраці між органами державної влади, організаціями громадянського суспільства та організаціями ветеранів. Рекомендується забезпечити ефективну взаємодію між органами публічної влади, розвивати систему соціального партнерства та покращувати зворотний зв'язок з ветеранськими організаціями. Також слід вдосконалити форми залучення громадян до розробки та впровадження державної політики соціального захисту учасників бойових дій на різних рівнях - від територіальних громад до національного рівня.

Щодо адаптивно-психологічного напрямку, рекомендується впровадити трьохрівневу систему психологічної, медичної та соціальної підтримки. Пропонується активізувати профспілковий та волонтерський рух, організувати групи самопомоги та ветеранські спільноти, розвивати військове капеланство. Також необхідно розробити ефективні методи подолання соціальної напруженості та збільшення рівня довіри до влади.

Зарубіжний досвід у сфері соціального захисту ветеранів містить цінні практики, які можуть бути успішно адаптовані в українському контексті. Впровадження та застосування цих практик вимагає використання передових технологій та підходів. Розглянемо деякі з тих технологій.

#### 1. Цифрові платформи та системи інформаційної взаємодії

Створення цифрових платформ для реєстрації та моніторингу стану ветеранів дозволяє уряду та соціальним службам ефективно взаємодіяти та надавати індивідуальну підтримку. Такі системи можуть включати інструменти для відстеження медичного стану, отримання соціальних послуг та вирішення юридичних питань.

#### 2. Електронні системи звітності та аналітики

Використання електронних систем для збору, аналізу та звітності даних допомагає удосконалювати програми соціального захисту. Це сприяє вчасному виявленню та вирішенню проблем ветеранів, а також полегшує моніторинг ефективності соціальних програм.

### 3. Віртуальна реальність для психологічної реабілітації

Віртуальна реальність може бути використана для проведення сеансів психологічної реабілітації ветеранів. Це інноваційний підхід, який дозволяє симулювати ситуації та допомагає ветеранам подолати стрес та тривогу.

### 4. Онлайн-платформи для професійної адаптації

Створення онлайн-платформ для професійної адаптації та навчання новим навичкам дозволяє ветеранам знаходити роботу та успішно інтегруватися в суспільство. Такі платформи можуть включати курси, вебінари та інші навчальні ресурси.

### 5. Системи відкритих даних для прозорості та активного залучення громадськості

Застосування систем відкритих даних допомагає забезпечити прозорість соціальних програм та розуміння громадськістю їхньої ефективності. Активне залучення громадськості до процесів прийняття рішень може відбуватися через онлайн-консультації та обговорення.

Використання передових технологій для впровадження зарубіжних практик соціального захисту ветеранів є ключовим елементом сучасної державної політики. Це дозволяє забезпечити швидку та ефективну підтримку та інтеграцію учасників бойових дій у повсякденне життя.

Сучасна ветеранська політика потребує інноваційних рішень, серед яких одним з ключових напрямків є впровадження автоматизованого документообігу. Статистика вказує на розбіжності у кількості мобілізованих до Збройних Сил України з лютого 2022 року та кількістю ветеранів, що отримали статус Учасника Бойових дій(УБД). Це викликано рядом причин, які варто вирішити для покращення процесу отримання статусу та соціальної підтримки.

Проблеми та шляхи вирішення:



1. Затримка зі сторони військових частин:
  - Рішення: впровадження цифрових платформ для ефективного збору та обробки документів, що спростить та прискорить процес.
2. Недоброчесне ставлення командира:
  - Рішення: розробка механізмів автоматичного визначення статусу на основі об'єктивних критеріїв, щоб уникнути будь-яких випадків відмови без обґрунтування.
3. Медичні питання та процедури:
  - Рішення: впровадження онлайн-систем для ефективного слідкування та координації медичних процедур та реабілітації.
4. Проблеми із звільненням чи переведенням:
  - Рішення: цифрові платформи для автоматизованої обробки документів і швидкого вирішення питань переведення або звільнення.
5. Втрачені/знищені документи:
  - Рішення: централізована система для відновлення документів та ефективного їх управління.
6. Випадки зникнення безвісти:
  - Рішення: розробка процедур для спрощення отримання статусу в разі зникнення безвісти, можливо, за використанням електронних баз даних та взаємодії з правоохоронними органами.

Запровадження автоматизованого документообігу є ключовим компонентом ветеранської політики, спрямованої на ефективну та швидку соціальну реабілітацію учасників бойових дій. Це не лише заощаджує час, але й забезпечує більш справедливий та об'єктивний доступ до підтримки для тих, хто служив на благо країни.

Узагальнення зарубіжного досвіду в галузі соціального захисту ветеранів дозволяє виявити цінні політики та практики, які можна успішно адаптувати в Україні. Зокрема, досвід країн, таких як США, Німеччина, Франція та Велика Британія, пропонує наступні шляхи впровадження:

1. Підтримка розвитку франчайзингового сектору: сприяти вирішенню проблем соціальної та професійної адаптації через підтримку підприємницької ініціативи ветеранів та надання можливостей для їхнього участі у франчайзингових бізнесах.
2. Створення соціальних та психологічних мереж: розробка мереж, які забезпечують соціальну підтримку та психологічну допомогу ветеранам, сприяючи їхній ефективній реінтеграції в громаду.
3. Удосконалення заходів реінтеграції та медичної реабілітації: впровадження комплексних програм, що поліпшують процес реінтеграції та забезпечують ветеранів необхідною медичною допомогою та реабілітацією.
4. Запровадження обов'язкового медичного страхування: впровадження системи медичного страхування, яка гарантує доступ ветеранів до якісних медичних послуг та реабілітації.
5. Створення системи часткового відшкодування вартості житла: визначення механізмів для надання ветеранам можливості отримання часткового відшкодування вартості житла, сприяючи їхньому стабільному життєвому адаптації.

Підтримка міжнародної спільноти через реалізацію перспективних проектів є ключовою у вирішенні основних проблем ветеранів, зокрема реінтеграції та соціальної адаптації. До основних рекомендацій для Уряду України щодо вдосконалення національної політики соціального захисту ветеранів входять адаптація законодавства до міжнародних стандартів, стратегічна реалізація державної політики у цій галузі, створення ефективної системи звітності та інформації, а також налагодження комунікаційної взаємодії.

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова А.О. Публічне управління та адміністрування: навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2019. 181 с.
2. Аналітичне дослідження «Портрет ветерана російсько-української війни 2014-2022 рр.». *Український ветеранський фонд*. URL: [https://veteranfund.com.ua/opportunity/portret\\_veterana](https://veteranfund.com.ua/opportunity/portret_veterana) (дата звернення: 11.11.2023)
3. Белай С.В, Кізян Р.В. Теоретико-методологічні засади обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія: Державне управління*. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2018. № 4 (64). С. 243—248.
4. Берлінець І.А. Зарубіжний досвід у сфері у сфері медичної реабілітації: перспективи використання в Україні. *Державне управління: удосконалення і розвиток*. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1416> (дата звернення: 21.10.2023).
5. Благодійна допомога учасникам АТО та членам їхніх сімей. Ірина Петрусенко, експерт, ЛІГА: ЗАКОН. URL: [https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine\\_article/BZ007224](https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ007224) (дата звернення: 24.09.2023).
6. Блажівський М. І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. №1. Львів, 2024. С. 223-242
7. Богданов С.Г. Державний механізм організації системи медичної реабілітації в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. В. 16. С. 40–46.
8. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: дис. ... доктор пед. наук: 13.00.05. Хмельницький, 2018. 559 с.

9. Бугайчук К. Кадрова політика та кадрове забезпечення публічного адміністрування в органах Національної поліції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №5. С. 125–131.

10. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 10.10.2023)

11. Відсутність можливостей для працевлаштування ветеранів з інвалідністю: ризики для держави та суспільства. *Український ветеранський фонд*. 2023. URL: [veteranfund.com.ua/analitics/vidsutnist\\_mozhlyvostei\\_dlia\\_pratsevlashtuvannia\\_veteraniv\\_z\\_invalidnistiu/](http://veteranfund.com.ua/analitics/vidsutnist_mozhlyvostei_dlia_pratsevlashtuvannia_veteraniv_z_invalidnistiu/) (дата звернення: 10.10.2023)

12. Ворона П., Кривошеєв В. Зарубіжний досвід соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій: на прикладі США. *Науково-практичне забезпечення децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах* : матеріали наук.-практ. конф. Київ : ІПК ДСЗУ, 2018. С. 305–309.

13. Всесвітня організація охорони здоров'я. Керівні принципи з охорони психічного здоров'я на робочому місці. *Міжнародна організація праці*. 2023. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/369584/WHOEURO-2023-5166-44929-68953-ukr.pdf?sequence=1> (дата звернення: 27.08.2023).

14. Горбунова В. В., Карачевський А. Б., Климчук В. О., Нетлюх Г. С., Романчук О. І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО : посібник для ведучих груп. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 96 с.

15. Гордієнко Є. П. Залучення ветеранів України до підприємницької діяльності через бізнес-модель франчайзингу. *International Scientific-Practical Conference Global marketing: analysis and challenges of our time: Conference Proceedings*, May 16-17th, 2019. Batumi, Georgia, P. 72–75.

16. Гордієнко Є. П. Інституційне забезпечення реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій. *Актуальні проблеми*

державного управління: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2020. № 2 (58). С. 231–239.

17. Громадянське суспільство України: політика сприяння та залучення, виклики та трансформації : аналіт. доп. / В. М.Яблонський, І. Е. Бекешкіна, М. М. Гелетій та ін.; за заг. ред. О. А. Корнієвського. Київ : НІСД, 2019. 112 с.

18. Гудзь Т. О. Соціально-психологічна реабілітація українських ветеранів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна.* 2019. Вип. 32. С. 74-86.

19. Гульбс О., Кобець О. Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій. *Психологічний журнал.* 2021. №7. С. 100–106.

20. Гусак О. Г. Світовий досвід вироблення державної політики щодо формування міжпрофесійної мобільності військовослужбовців. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/db/2008-1/doc/5/04.pdf> (дата звернення: 12.10.2023).

21. Деякі питання Міністерства у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 №1175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2018-%D0%BF> (дата звернення: 12.10.2023).

22. Державна ветеранська політика. Міністерство у справах ветеранів України. URL: [kyivcity.gov.ua/img/item/general/9189.pdf](http://kyivcity.gov.ua/img/item/general/9189.pdf). (дата звернення: 12.10.2023).

23. «Е-Ветеран». URL: [eveteran.gov.ua/](http://eveteran.gov.ua/) (дата звернення: 12.12.2023).

24. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо запровадження комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни» від 24.03.2022 № 2147-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2153-20#Text> (дата звернення: 12.10.2023).

25. Закон України «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей». Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 36, ст.44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1763-15#Text>. (дата звернення: 12.10.2023).

26. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 22, ст.171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

27. Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» Документ 2262-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 29, ст.399. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#n2> (дата звернення: 15.10.2023).

28. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст.190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>. (дата звернення: 15.10.2023).

29. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги // Верховна Рада України. – 2022. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2489-20#Text> (дата звернення: 10.10.2023).

30. Звіт про психічне здоров'я у світі: трансформація систем охорони психічного здоров'я для всіх. Копенгаген: Європейське регіональне бюро ВООЗ. 2023. URL: <https://iris.who.int/handle/10665/372242?&locale-attribute=pt> (дата звернення: 15.10.2023).

31. Кириченко Н. Реабілітаційні послуги: які вони нині в Україні та світі, і чи змінить ситуацію новий законопроект. *Життя. Українська правда*: вебсайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2020/08/5/241868/> (дата звернення: 15.10.2023).

32. Козігора М. А. Прояви симптомів моральної травми у військовослужбовців та цивільного населення під час війни. Науковий вісник Херсонського державного університету: наук. збірник. *Серія «Психологічні науки»*. Херсон. 2022. Вип. 2. С. 20–27. URL: <http://ipcdspace.org.ua/bitstream/123456789/598/1/Прояви%20симптомів%20моральної%20травми%20у%20військовослужбовців%20та%20цивільного%20населення%20під%20час%20війни.pdf> (дата звернення: 13.09.2023).

33. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

34. Кривошей В. М. Американська модель державної політики у сфері соціальної адаптації та захисту учасників бойових дій. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 4 (23). С. 115 – 119

35. Кривошей В.М. Формування та реалізація державної політики у сфері соціальнопсихологічної адаптації учасників бойових дій. дис. ... канд. наук з держ управл: 25.00.02 / інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України. Київ, 2020. 272 с.

36. Кучер В.А. Соціальне партнерство в системі соціального захисту учасників АТО: постановка проблеми. *Економіка та держава: наук.-практ. журнал. Серія: державне управління*. 2019. № 1(9).

37. Марко І.Ю., Марко Є.І., Чернишова І.М. Зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців: *збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2019. № 2. С. 135–142. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znrcvsd\\_2019\\_2\\_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znrcvsd_2019_2_22) (дата звернення: 09.10.2023).

38. Мельниченко О.А., Моїсеєнко Л.В. Інституціональне забезпечення медико-соціальної реабілітації постраждалих унаслідок військової агресії. *Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення: матеріали V науково-практичної конференції з міжнародною участю*, Харків, 28 жовтня 2022 р. Харків : ХНМУ, 2022. С. 174–176.

39. Мінветеранів створило робочу групу щодо розробки закону «Про основні засади державної ветеранської політики» та запрошує до участі експертів і науковців. *Урядовий портал*. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minveteraniv-stvorylo-robochu-hrupu-shchodorozrobky-zakonu-pro-osnovni-zasady-derzhavnoi-veteranskoj-polityky-tazaproshuie-do-uchastiekspertiv-i-naukovtsiv> (дата звернення: 15.10.2023).

40. Міністерство соціальної політики України. (2017). Санаторно-курортне лікування учасників АТО, офіційний сайт міністерства соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/content/sanatornokurortne-likuvannya-uchasnikiv-ato.html> (дата звернення: 15.10.2023).

41. Нагорянський А.О. Удосконалення державного управління системою медичної реабілітації як складової частини державної політики у сфері охорони здоров'я України. *Клінічна та профілактична медицина*. 2021. № 2. С. 63–69

42. Наказ Міністерства соціальної політики. Державний стандарт соціальної адаптації. – 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/z05-15#Text> (дата звернення: 09.11.2023).

43. Організація психосоціальної допомоги ветеранам війни та членам їхніх сімей: рекомендації для місцевих органів влади. Київ: Рада, 2021. 19 с.

44. Основи військової психології : навч. посіб. / Г. В. Бондарев, П. П. Круть ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 272 с.

45. Офіційний сайт Всеукраїнської громадської організації «Федерація розвитку франчайзингу та інфраструктури» URL: <http://www.fdf.org.ua/> (дата звернення: 09.11.2023).

46. Офіційний сайт Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/ua> (дата звернення: 09.11.2023).

47. Павленко В.С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 7(2020). С. 131–133.



48. Перехід з військової кар'єри до цивільної буде урегульовано законодавчо, – Юлія Лапутіна. Міністерство у справах ветеранів війни України. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/perehid-z-vijskovoyi-karyeri-do-civilnoyi-budeuregulovanozakonodavcho-yuliya-laputina> (дата звернення: 09.11.2023).

49. Петрик О. Л. Соціальне підприємництво як інструмент державної підтримки реінтеграції військовослужбовців та ветеранів АТО/ООС: нормативно-правовий аспект. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, (6). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-02-02> (дата звернення: 09.10.2023).

50. Питання діяльності Міністерства у справах ветеранів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 №986. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-2018-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2023).

51. Пінчук Р. С. Правовий захист учасників бойових дій та ветеранів війни. *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр.* Вип. 83 Одеса : Гельветика, 2019. С. 175-183.

52. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції, осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях». 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.11.2023).

53. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання медичної допомоги в закладах охорони здоров'я Міністерства оборони, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Міністерства внутрішніх справ, інших центральних органів виконавчої влади, які відповідно до закону здійснюють керівництво військовими формуваннями, особам, визначеним пунктами 7, 11-14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; Порядок від 23.02.2022 № 150 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.11.2023).

54. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Захист прав ветеранів». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/protection-ofthe%20rights-of-war-veterans.pdf> (дата звернення: 27.10.2023).

55. «Про безоплатну правову допомогу» Закон України № 3460-VI (2011) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 27.10.2023).

56. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2023 рік, Розпорядження від 14 березня 2023 р. № 221-р. Кабінет Міністрів України. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planupriorytetnykh-dii-uriadu-na-2023-rik-221r-140323>. (дата звернення: 27.10.2023).

57. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 14.12.2016 №685. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>. (дата звернення: 27.10.2023).

58. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII. URL: [zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text) (дата звернення: 27.10.2023).

59. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 р. №66- р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

60. Психологічну реабілітацію Захисників та їхніх родин на час воєнного та післявоєнного стану здійснюватимуть за новим механізмом. Міністерство у справах ветеранів. URL: [https://mva.gov.ua/ua/news/psihologichnu-](https://mva.gov.ua/ua/news/psihologichnu-reabilitaciyu-) reabilitaciyu-

zahisnikiv-ta-yihnihrodiv-na-chas-voennogo-ta-pislyavoennogo-stanu-zdijsnyuvatimut-za-novimmehanizmom (дата звернення: 15.10.2023).

61. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками бойових дій на етапі відновлення: методичний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2023. 283 с

62. Реформа підтримки ветеранів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/bezpeka-ta-oborona/reforma-pidtrimkiveteraniv> (дата звернення: 27.10.2023).

63. Скрипниченко О., Дорожкін В.Р. Психологічні механізми адаптації у військовослужбовців при поверненні з зони бойових дій. *Діяльність психолога в умовах війни: збірник тез Міжнародної студентської конференції, 23–24 березня 2023 р.* Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2023. С. 120-122. URL: : <https://lpnu.ua/tpp/zbirnyku-materialivnaukovykh-konferentsii> (дата звернення: 27.11.2023).

64. Спицька К. Правові засади соціального захисту учасників бойових дій в Україні. *Юридичний вісник.* 2022/2. С. 171-181.

65. Терещенко Д.А. Державно-приватне партнерство як механізм стимулювання розвитку людського капіталу. *Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць.* Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2020. №1 (68). С. 53–61.

66. Токар М. Діджиталізація, як оптимізація взаємодії публічної влади і громадських організацій. *Аспекти публічного управлінн.* Том 8. №1. – 2020. – С.130-132.

67. Турбан В. В. Реабілітаційна робота з військовослужбовцями, учасниками бойових дій у центрах соціальних служб: етичний аспект. *Творча спадщина Г. С. Костюка: історія та сучасність.* 2018. С. 345 – 346.

68. Український ветеранський фонд. Соціологічне опитування. «Потреби ветеранів – 2023». URL: [https://veteranfund.com.ua/wpcontent/uploads/2023/11/Potreby\\_veteraniv\\_2023.pdf](https://veteranfund.com.ua/wpcontent/uploads/2023/11/Potreby_veteraniv_2023.pdf) (дата звернення: 27.10.2023).

69. Уряд запустив стратегічний проєкт Мінветеранів переходу від військової служби до цивільного життя. URL: [mva.gov.ua/ua/news/uryad-zapustiv-strategichnij-proyekt-minveteraniv-perehodu-vid-vijskovoyisluzhbi-do-civilnogo-zhittya](https://mva.gov.ua/ua/news/uryad-zapustiv-strategichnij-proyekt-minveteraniv-perehodu-vid-vijskovoyisluzhbi-do-civilnogo-zhittya) (дата звернення: 27.10.2023).

70. Чеботнікова І. Потрібна допомога та реабілітація: скільки ветеранів в Україні. URL: [24tv.ua/skilki-veteraniv-ukrayini-minveteranivnazvalotsifru\\_n2378026](https://24tv.ua/skilki-veteraniv-ukrayini-minveteranivnazvalotsifru_n2378026) (дата звернення: 27.10.2023).

71. 2041 військовослужбовець оформив статус людини з інвалідністю з початку повномасштабного вторгнення. Мінсоцполітики. Інфографіка. ЦЕНЗОР.НЕТ. 2023. URL: [censor.net/ua/news/3414364/2041\\_viyiskovo\\_slujbovets\\_oformyv\\_status\\_lyudyny\\_z\\_invalidnistyuu\\_z\\_pochatku\\_povnomasshtabnogo\\_vtorgnennya](https://censor.net/ua/news/3414364/2041_viyiskovo_slujbovets_oformyv_status_lyudyny_z_invalidnistyuu_z_pochatku_povnomasshtabnogo_vtorgnennya) (дата звернення: 23.11.2023).

72. CAF WORLD GIVING INDEX 2018. URL: [https://www.cafonline.org/docs/defaultsource/about-uspublications/caf\\_wgi2018\\_report\\_webnopw\\_2379a\\_261018.pdf](https://www.cafonline.org/docs/defaultsource/about-uspublications/caf_wgi2018_report_webnopw_2379a_261018.pdf) (дата звернення: 27.10.2023).

73. Canadian Veterans with Disabilities, 2017 // Statistics Canada. – 2019. – URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/11-627-m/11-627-m2019077-eng.htm>

74. Elnitsky CA, Fisher MP, Blevins CL. Military Service Member and Veteran Reintegration: A Conceptual Analysis, Unified Definition, and Key Domains. Front Psychol. 2017. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28352240> (дата звернення: 11.10.2023).

75. Entrepreneur Magazine, 2018. Steve Cloetingh Hiring Veterans Is Smart Strategy but These 3 factors Drive Them Away, November 11, 2018. URL: <https://www.entrepreneur.com/article/323040> (дата звернення: 11.10.2023).

76. OECD(2020), Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017-2020 роки, OECD Publishing, Paris, [www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/MonitoringtheImplementation-of-Ukraine's-SME-Development-Strategy-2017-2020-UKR.pdf](https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/MonitoringtheImplementation-of-Ukraine's-SME-Development-Strategy-2017-2020-UKR.pdf) (дата звернення: 11.10.2023).

77. Organization for Security and Co-operation in Europe. URL: <https://www.osce.org/> (дата звернення: 18.10.2023).

78. Veterano Group: бізнес ветеранів АТО URL: <https://dojo.ua/veteranogroup-biznes-veteraniv-ato/> (дата звернення: 18.10.2023).

79. Veterans Factsheet 2020 // The Office for Veterans' Affairs. 2020. URL: [https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment\\_data/file/871/6.64\\_CO\\_Armed-Forces\\_Veterans-Factset\\_v9\\_web.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/871/6.64_CO_Armed-Forces_Veterans-Factset_v9_web.pdf) (дата звернення: 03.10.2023).

80. Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji NN 121/17, 98/19, 84/21 na snazi od 31.07.2021. URL: <https://www.zakon.hr/z/973/Zakon-o-hrvatskim-braniteljima-iz-Domovinskograta-i-%C4%8Dlanovima-njihovih-obitelji> (дата звернення: 11.10.2023).

**Декларація  
академічної доброчесності  
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Олексюк Костянтин Олександрович, магістрант 2 курсу магістратури, форма навчання заочна, факультет соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування» освітньо-професійна програма «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти oleksjuk\_ko@znu.edu.ua,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Вдосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення соціальної реабілітації учасників бойових дій»

– » відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата \_\_\_\_\_ Підпис \_\_\_\_\_ ПІБ (студент) Олексюк К.О.

Дата \_\_\_\_\_ Підпис \_\_\_\_\_ ПІБ (науковий керівник) Цапліна І.С.